

KDO IZ MENE POJE:

LJUDJE, LJUDJE, LJUDJE...

LISTI

Uredil kulturno-umetniški klub TONE ČUFAR

Številka 18/IV

Jesenice, 28. november 1974

Črtomir Šinkovec

REPUBLIKI

*Slavna si
rodna zemlja
narodov
junakov,
slavna si
domovina
bratstva
in svobode.*

*Čuva te
naš pogum,
varuje
naša volja:
ljubimo
ponosno
te, Jugoslavija!*

V 18. številki LISTOV s svojimi prispevki sodelujejo: Miro AŽMAN, Berthold BRECHT v prevodu Miha Klinarja, Valentin CUNDRIC, Marjan ČUFAR, Benjamin GRACER, Milka HARTMAN, Miha KLINAR, Andrej KOKOT, France KOSMAČ, Marija MENCINGER, Valentin POLANŠEK in Črtomir ŠINKOVEC.

Likovni prispevki so delo članov DOLIKA Nike HAFNERJEVE in Franceta DOLINŠKA.

Gradivo za LISTE je izbral kulturno umetniški klub pri DPD Svoboda Tone Čufar Jesenice, uredil odgovorni urednik Joža Varl.

Črtomir Šinkovec

V SPOMIN PARTIZANSKEMU PESNIKU FRANCETU KOSMAČU

Rodil se je pred dvainpetdesetimi leti (3. 10. 1922) v Trnovem, znanem nekdanjem ljubljanskem predmestju vrtničarjev, pridelovalcev zelenjave in obrtnikov. Tudi nadarjeni France se je kot sin neimovitega obrtnika že zgodaj spoznaval z malim in trdim življenjem napol proletarskega predmestja. Ob srečavanju s tem nič kaj svetlim življenjem se je oblikovalo Francetovo mišljenje o pravičnosti in krivičnosti človeške družbe, oblikoval se je njegov svetovni nazor. To mu je tudi v dijaških letih dajalo vzgibe za prve literarne prvence. In ko je leta 1941 zadela nas splošna narodna nesreča, ko so nam fašistični zavojevalci razkosali in razmrcvarili domovino, se je France hitro znašel v vrstah odporiške dijaške mladine. Že prvo leto okupacije se je spričo svoje dejavnosti znašel v zaporih šempetrske kasarne in v pesmi Jesenski listi med drugim zapisal:

*Kako smo srečno se neznanci zbrali
z dežele, iz predmestij in iz šol
z besedo prvo smo se vsi spoznali
in zdaj prijatelji smo bolj in bolj...*

Ljubljanskim zaporom je sledilo koncentracijsko taborišče Gonars, kjer je med od lakote izmučenimi tovariši, sredi sadističnega trpinčenja in poniževanja z resignacijo zapel:

*Padi, padi svetlo sonce,
da zalije nas tema!
Saj skož žice nam narava
tisočkrat je presvetla...*

Toda italijanska nadutost in sla po zatiranju je kmalu klavrno povabila krila roparice; propadla je fašistična vladavina, temu je kmalu sledil zlom Italije. To je za mnoge zapornike in taboriščnike pomenilo — rešitev. Tudi v Gonarsu je popustila bodeča žica in mnogi so izza žice odšli naravnost v partizane. Tako na jesen 1943 srečamo Kosmača v Poljani pod Rogom, ko je za trpljenje v zaporih in taboriščih, za talce in požgane vasi z žgočim besom zapel:

*Jaz se s puško stisnem k naši zemlji,
hlipajoč stoterno maščevanje:
kolji, vrag, zažigaj, jemlji,
a boš plačal grehe te brezdanje!*

To je prva Kosmačeva odporiška, partizanska pesem, ki jo je napisal kot partizan. Zdaj so v njegovem srcu zvenele vse

Poznal sem ga že mnogo prej, preden sva se osebno spoznala. Leta 1944 sem po naključju dobil v roke njegovi partizanski ciklostilni zbirki Pred pomladjo in Partizanski soneti. Pesmi so bile zame vznemirljivo odkritje, takšno odkritje kot so bile pesmi Bora in Kajuha. Naravnost čudodelno moč so imele v tistem težkem času te pesmi, saj so oznanjevale »ta up nam v dni prihodnje vztrajno sveti, da nam od črnih časov ni umreti...«

Dodobra sva se s Francetom Kosmačem spoznala v uredništvu Mladinske revije na jesen 1947, pa tudi v slavističnem seminarju. Že ob prvem srečanju me je presenetila njegova iskrena človeška odprtost, tovariška poštenost in preprosta fantovska vihravost in delovni zanos. Od vseh nas se mi je zdel najzrelejši, bolj razgledan čez širša obzorja, najbolj razgibanega in nemirnega duha. V uredništvo je prinašal največ zavzetosti in razgibanosti, sicer pa je bil tedaj že izoblikovan in priznan partizanski poet.

Najino prijateljstvo in literarno sodelovanje, ki se je začelo pri Mladinski reviji, se je pozneje nadaljevalo še lani v Borcu in z obljubami v letošnjem letniku te revije, kar pa je preprečila njegova bolezen in smrt.

Mnogo prezgodnja smrt Franceta Kosmača (8. 10. 1974) je pretresla njegove številne prijatelje in znance, njegove še številnejše partizanske tovariše iz 14. in 18. divizije, njegove literarne in filmske sodelavce.

(Nadaljevanje na 2. strani)

V SPOMIN

PARTIZANSKEMU PESNIKU

FRANCETU KOSMAČU

strune, bil je svoboden in borec, bil je v elementu ustvarjalnosti ob vsem tem čudovitem, kar je doživljal. Pohodi in smrt, trpljenje in žrtvovanje, boj in zora svobode v daljavi, vse to je bil en sam pesniški navdih. Že v marcu 1944 je pri propagandnem odseku 18. divizije NOV in POJ izšla v ciklostilu njegova zbirka Pred pomladjo s spremno besedo Toneta Seliškarja in z ilustracijami Vita Globočnika. Na jesen tega leta pa je iz periodičnega tiska zbral pesmi že za drugo zbirko Partizanski soneti z ilustracijami Pavla Šimca-Paja. Ta zbirka je izšla pri propagandnem odseku 4. operativne cone na Štajerskem.

S tema dvema zbirkama se je France Kosmač uvrstil med priznane partizanske pesnike. Čeprav so pesmi programske, so bolj tihe kot hrupne, pesniško izbrušene in dognane, lirčno refleksivne impresije, ki so vtisnile v pesnika ob mnogih pretresljivih doživetjih na dolgih pohodih do smrti utrujenih in lačnih partizanov z vizijo svobode. Te pesmi, po obliki klasični sonet, so bile prav tako blizu preprostem borcu kot izobražencu in bodo v slovenski književnosti ostale ne le kot dokument časa, pač pa mnoge med njimi kot pesniški dosežek trajne umetniške vrednosti.

Kot partizan, kot borec za svobodo, je z zanosom zapel:

*Tako je z mano: do globin sem dan
in noč dojel, zatišja in neurja.
Raz mene je spihala ostra burja
odvečno, staro: zdaj sem partizan.*

In:

*Močan sem v sebi, ker razločno čutim:
svoboden sem, čeprav ne doživim
svetlobe, ki jo za obzorji slutim.*

Ob Kosmačevem pesnikovanju pa se je spričo potreb porajalo še veliko pesmi za vsakdanjo rabo, besedila, ki so jih z veseljem komponirali partizanski skladatelji in še z večjim veseljem prepevali v partizanskih brigadah! Od teh besedil naštejmo vsaj tri, najbolj znane: Kdo pa so ti mladi fantje, Tujci pohlepni k nam so navalili in Hej, tovariši, ki jim je zložil napev Marjan Kozina. Te pesmi so ponarodele in so vsem znane, saj so v navdušujočem zagonu spremljale partizane na dolgih pohodih, oživljajoče vplivale na utrujenost, umirjale glad, razblinjale strah pred nevarnostjo zased, budile zavest in pogum. Bile so čudežna spodbuda vsemu, kar je živel v partizanski misli in zavesti. Še dandanašnji jih radi poslušamo ob zvonečih zvokih godbe na pihala, še dandanašnji nam te radožive koračnice burijo čustvo in kri na raznih partizanskih proslavah.

Kosmačeva partizanska lirika je naletela na široko odmevnost v javnosti, kar potrjujejo številni ponatisi. Mile Klopčič je

kar pet Kosmačevih pesmi uvrstil na uvodno mesto partizanskega pesniškega izbora Pesmi naših borcev, izdanem v juniju 1944 pri propagandnem oddelku glavnega štaba NOV in POS. Aprila 1945 so Kosmačeve pesmi izšle v širokem izboru od Prešerna do Kajuha, in sicer v partizanskem ciklostilu. Tudi Juš Kozak je objavil tri Kosmačeve pesmi v letu 1945 izišlem Slovenskem zborniku 1945. Prav tako sta urednika Filip Kumbatovič in Cene Vipotnik objavila nekaj Kosmačevih pesmi v dokaj strogem prvem povojnem izboru socialno protestne in odporniške lirike Kri v plamenih. Knjiga je izšla ob desetletnici ustanovitve OF, leta 1951 in v ponatisu deset let pozneje. Leta 1951 so se pojavile Kosmačeve pesmi tudi v italijanskem izboru slovenskega pesništva Sempreverde e rosmarino. Ta izbor od Prešerna do Kajuha je pripravil znani italijanski slavist Luigi Salvini, ki je v knjigi prispeval dobro premišljeno spremno besedo o zgodovini slovenske književnosti in z izčrpnimi bibliografskimi podatki.

Umetniško vrednost Kosmačevih pesmi je potrdil tudi Oton Župančič, ko je ob peti obletnici OF, 27. aprila 1946, v Pozdravu partizanski pesmi zapisal s čistim navdušenjem:

»Pozdravljen France Kosmač, ki si v skladne sonete ujel globoko čustvo zvestega tovarišta, bridkega sovraštva in plemenite ljubezni...«

Povsem razumljivo je, da je prečiščen izbor Kosmačeve partizanske lirike, z značilnim naslovom Podobe našega pohoda, izšel v Ljubljani že v drugem letu po osvoboditvi (1946). Tokrat je knjigo opremil z jedknicami Božidar Jakac. Kritika jo je ocenila zelo ugodno, ni čudno, saj je Kosmačeva lirika navzlic drugačnemu času in okolju, ohranila svežino in sugestivni pesniški žar. Še vedno so bile te pesmi navdušujoče potrdilo pravičnega boja, zdravilo za rane, tolažba za brezupje, uteha za žalost in smisel vsega žrtvovanja za toliko zaželeno svobodo.

Pesništvo pa ni bilo edini izraz Kosmačeve razvejané ustvarjalnosti. Že med vojno je opravljal med drugim tudi dolžnost vojnega dopisnika in propagandista, zato je poskusil svoje pero tudi v nevezani besedi. Pisal je črtice na partizansko tematiko in jih naposled zbral v knjigi Partizanske zgodbe (1948). V ta čas sodi tudi dramski prvenec Gospodar, kateremu je pozneje sledilo več filmskih scenarijev. Udejstvoval se je tudi kot publicist, rad se je spuščal v polemiko, kadar se je bilo treba zavzeti za resnične kulturne ali družbene vrednote.

Le štiri leta po prvi zbirki je izšla druga povojna Kosmačeva zbirka Kurent in smrt. V njej je objavil nekatere še neobjavljene impresije na partizanske čase, sonetni venec z akrostihom Za svobodo zlato, daljšo epskolirsko pesnitev Kurent in smrt,

več ljubezenskih pesmi ter pesmi o tedanjem mladinskem graditeljstvu. Kritika je to zbirko ocenila kot primer povojne lirike mladega pesniškega rodu, razvijajoče se od partizanskega pesništva h graditeljstvu. Tedaj se je zelo veliko govorilo o socialističnem realizmu, čeprav mnogi niso niti površno doumeli tega »izma«. Mnogi resnično nadarjeni ustvarjalci so se počutili uklenjene v ozko tesnobo tega diktata, v katerem Muza ni mogla razpeti svojih kril. Tudi v tej Kosmačevi zbirki je očitna kriza, ki je izhajala iz zahtev družbene vsakdanjosti in zahtev osebne izpovedi. Ves ta pesniški rod je visel v precepu: služiti graditeljskemu aktivizmu ali globinam lastne stiske in osebne izpovedi.

Kurent in smrt je očiten Kosmačev poskus pesniško se osvoboditi. To se kaže po motiviki, v prostem, v forme neuklenjenem verzu. Hotel se je približati po izrazu ljudski pesmi. Epska lirčna pesnitev Kurent in smrt, ki je morda najboljša stvaritev te zbirke, slavi zmago ljudske radoživosti nad nasilno prikaznijo smrti. Vendar je bilo potrebnih dolgih trinajst let krize, ki se je bila zarezala v Kosmačev pesniški svet, da je prišel do novih pesniških objav, do nove pesniške zbirke Dom v vesolju (1963), ki pomeni izrazit vsebinski in slogovni premik v bližino moderne lirike, iz katerega kljub vsemu veje senca zdvojenosti, utrujenosti, tesnobe in obupa.

V obdobju trinajstih let med zbirko Kurent in smrt in zbirko Dom v vesolju, se je France Kosmač redno in neredno posvečal študiju na raznih fakultetah, opravljal vsakdanje delo v filmskih studijih ter si širil obzorje s potovanjem po tujini. Pri filmu je začel ustvarjati že leta 1945, ko je pisal prve scenarije za Obzornik. Pozneje se je filmu za vedno zapisal in z mnogimi drugimi oral ledino, kmalu pa je opozoril nase z nekaterimi svojimi dokumentarnimi filmi. Leta 1955 je prepričljivo dokazal, da je dozorel v ustvarjalca igranega filma, ko je režiral film Koplji pod brezo po Vorančevi noveli. Temu je sledil znani film Dobri stari pianino (1959), film za mladino Ti loviš, in film Lucija, pa spet njegov zadnji igrani film Peta zaseda. Ob tem pa je ustvaril kakih štirideset kratkometražnih filmov. Najbolj pri srcu so mu bili kulturni filmi, v njih je najbolj očitna njegova osebna zavzetost. Zanimiv je zlasti cikel filmov o likovni umetnosti — Grafika človeku, Mrtvaški ples, Barve v prosekuri.

Zadnje Kosmačevo knjigo, antologijo pesmi, je uredil Filip Kalan, izdala pa Partizanska knjiga. Urednik je v antologijo uvrstil največ pesmi iz zbirke Podobe našega pohoda, kar nedvoumno govori o Kosmačevem pesniškem vrhu, ki ga je dosegel s partizansko liriko. Iz druge zbirke Kurent in smrt je vzeta istoimenska epskolirska pesnitev, posvečeno spominu Nikolaja Pirnata. O zbirki Dom v vesolju pa je urednik nanizal naslednje misli:

»In marsikaj, kar dojemam zmedeni posluš naše zavesti sredi hrupne kakofonije zadnjih dni le še komaj med zaznavnimi prizvoki domnevne minulosti, se oglašajo znova in znova mimo vseh še tako vznemirljivih novosti v elektroniki in v atomistiki z računalniki in s sateliti in s poletji v vesolje vred še zmerom vsaj še v odlomkih tistega prastarega izročila o tem, da se naša usoda na tem planetu izteka v četvernem znamenju rojstva, lakote, ljubezni, smrti...«

Smrt! To zadnje poglavje, konec vseh koncev ali nova oblika življenja. Naj bo karkoli — za Francetom je ostala boleča vrzel. Ne bomo ga več videli na televizijem ekranu, ne bomo več slišali njegovega dobrodušnega fantovskega smeha, ne bomo se več srečevali na sestankih borcev, filmskih in kulturnih delavcev, toda tudi za njega velja »dovolj je spomina, me pesmi pojo...«, saj je z njim legel v grob eden izmed najpomembnejših partizanskih poetov.

Partizan

Tako je z mano: do globin sem dan
in noč dojel, zatišja in neurja.
Raz mene je spihala ostra burja
odvečno, staro: zdaj sem partizan.

Nagosto padamo na mrzla tla.
Spod korenin rasto postave silne,
vsak dan močnejše, vsak dan bolj
številne —
v vseh srcih isti ogenj plapolala.

Samote ni več: z mladimi sem mlad.
Nevarnost — zrušen grad: trdno stojim.
V meni zori resnice žlahtni sad.

Močan sem v sebi, ker razločno čutim:
svoboden sem, čeprav ne doživim
svetlobe, ki jo za obzorji slútim.

Nad Kolpo

Mitraljezcu Milošu

Zvečer na mitingu smo iz srca
ljudem in sebi peli v skladnem zboru
o tem, kar nas je dvignilo k upor
in o resnicah novega sveta.

A v trdi noči smo v napad odšli.
Temina neprijazna. Zvezde jasne —
kje daleč so tedaj bile. Počasne
megle so nam zastrupljale oči.

Zdivjala bitka je na pustem bregu.
Omahnil si na mrzli mitraljez.
Krvava roža je pognala v snegu.

In še zvečer... pomisliti ne smem.
A tvoj obraz gre z nami v vroči ples
in ko zmagujemo, smehlja se nem.

Partizanki Vesni

V vonj povešenih cvetov
pada žarek zarje rdeče.
Spev oddaljenih zvonov
v hladu žalostno trepeče.

Dih tvoj mehki je z menoj,
tvojih ustnic barva živa,
tvoja pesem je z menoj,
topla in vabljiva.
Vonj cvetov, tvoj mehki dih,
tvoje ustnice goreče,
spev večerni topel, tih —

vse se v molk in mrak gubi.
Le iz oči obljuba sreče
me na dnu srca boli.

(Nadaljevanje na 4. str.)

Izdajalskemu bratu

Jutranje zore čakamo čuječni
in ko zaide sonce za gorami,
večerne zarje so na straži z nami,
oblaki so tovariši nam večni.

Brat moj, z nemirrom v srcu mislim nate,
ko v zboru pojemo železno pesem.
Pest stisnjeno položil na srce sem:
brez boja je ne bo — svobode zlate.

Ne kujemo usode zdaj le zase,
usodo kujemo rodovom, brat.
In če si tujca šel zato iskat,

da s tvojo tu njegova setev zraste,
si kriv — in moram biti s tabo trd
in naju more spraviti le — smrt.

Metnaj

Po trdih cestah

Po trdih cestah in skoz pragozdove
nabirali smo v nóge težo svinca.
Na Maverlenu pa smo s kapljo vinca
kot Izraelci pred zemljo Jehove.

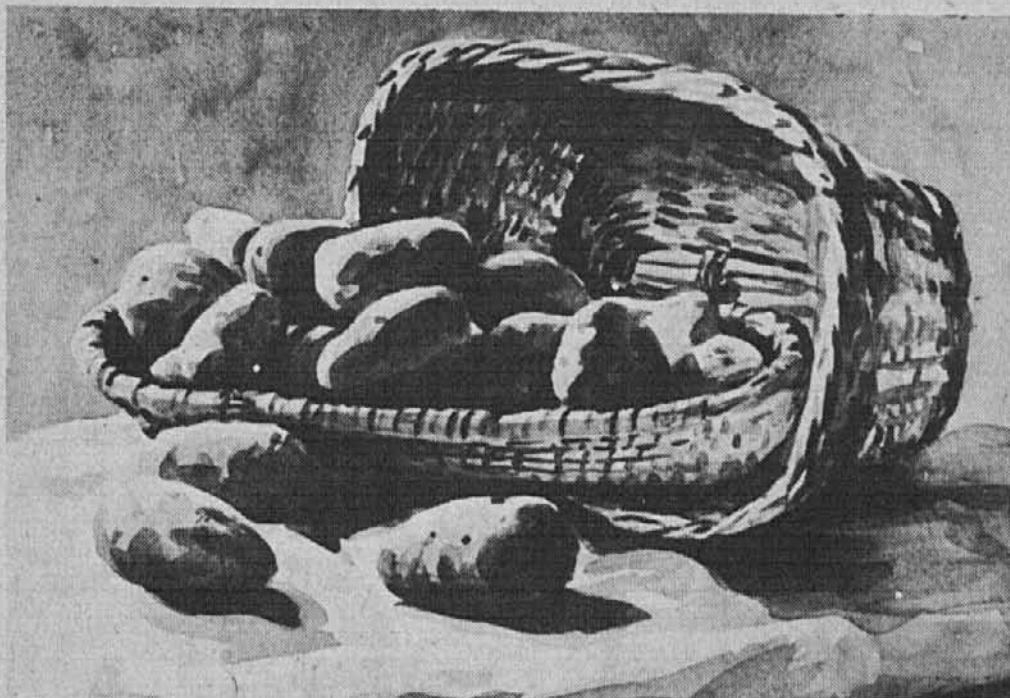
Da — jutri prvi maj bo v sreči novi:
ko da ostali v živih so plamenih
sledovi zarje rdeče po stemenih —
vsenaokrog mežikajo kresovi.

Nikar ne pričakuj medu in mleka!
Vse več: tu sprejme te srce iskreno,
tu usrka te svobode svetla reka.

V dolino greš med češnjevimi cveti,
jih dihaš, duhaš in posnemaš peno
z vrtincev zarje — in ne nehaš peti.

Bela krajina Franc Dolinšek: Sončne rože

Franc Dolinšek: Tihožitje

Doma

O mati, srce svoje partizansko,
prepihano od raskavih vetrov,
prinašam, kakor skoz končnico panjsko
čebela trudna svoj zaklad, domov.

Za pokošeno in strupeno cvetje
je s časom otrdeval moj obraz.
Kaj smrt je, kaj je vosek in kaj med je —
izteče se kot se izteče čas.

V tišini naj se malo odpočijem,
da iz nosnic nemirnih izgubim
rezki vonj smrti in smodnikov dim.

Iz naročja doma hitro se izvijem:
toplota ni prav topla, dokler vem,
da naša zemlja ni — dom vsem ljudem.

Ljubljana

Pod noč

Truden pod noč grem domov,
truden, a nič teman:
rezkih pomladnih vetrov,
čustev neznanih pijan.

In se v nebo zazrem,
v zvezde svetlooke:
svetle so, koder grem —
svetle čez vse oboke.

K nebu roke razprostem:
koliko strašnih lepot
zmore tvoj silni objem,
temni nebesni svod!

Jaz se, revež, šibim
od luči ene same:
tamkaj za oknom svetlim
ljubica misli name.

(Nadaljevanje s 3. strani)

Pismo iz Vojne vasi

Vrh strmih gor sva stala ob slovesu.
Grenkost meglenih dalj je zdaj med nama,
čepprav s seboj sem v srcu te prinesel.

Grenkost meglenih dalj je zdaj med
nama,
meglenih dalj in težkih dni grenkost.
Ti gre kdaj misel čez nevidni most
spomina k meni, ko zvečer si sama?

Je težka vaša pot, je mnogo boja?
Vas zebe sredi zasneženih host?
Na večer vedno sem tvoj zvesti gost,
skoz mrak smehlja se mi podoba tvoja.

Ker nič ne pišeš, res skrbi me zate.
Skoz mrak smehlja se mi podoba tvoja.
O da živiš — kot moja misel nate!

Ne morem spati

Na temnem robu vitkih smrek sloni
nebo, posuto z mrzlimi zvezdami.
Ni vetra, ni najtišjega glasu,

nič ne skali mogočnega miru.
Pa vendar — mir visi ko meč nad nami,
pa vendar nas tišina ta gluši.

Ne morem spati. Težki duh gozdov
me dramí: vame dère kot neznana,
opojna moč, kot pesem, zaigrana
na čudežno glasbilo davnih snov.

Srnjak zakreha v noč. Morda je pit
odšel pa se mu je splašila čreda.
Tišina zgane se. Z vrhov me gleda
zamaknjenih oči — jutranji svit.

Borovje na Pohorju

Kajuhov grob

Kurirji so vodili nas skoz kraje,
kjer je besnela zimska ofenziva.
Ko da se rast pomladna v nas preliva,
hodili skoz večer smo prepevaje.

Nekdo, ki se do zadnje je postaje
prebil, nam je pokazal, kje počiva
poet Kajuh. Za hip nam pesem živa
na ustnah je zastala trepetaje.

Ko dom so zadnjikrat oči objele,
krvave kaplje čeznje so zdrsele.
Za sivim zidom truplo tam trohni.

A pesem, nestrohljiva — v boj gre z nami:
v veselju nosi nas, v naporih dramí
z uporom zadnje kapljice krvi.

Nad Slovenjim Gradcem

Na dnu je dan

Vasica naša soncu kaže rane,
drevesa črna si žele zelenja,
ženica siva, skoraj brez žuljenja,
sedi na pragu cerkvice požgane.

Ozri se: glej otroke razigrane!
Ne naveličaš se njih žuborenja
in ne nagledaš burnega vrvenja —
sred mirja se igrajo partizane.

Obrazov smrti videl si nešteto,
strahot preveč: in vse podobe verno
ti v dušo dolblo je nevidno dleto.

A prav na dnu vre gibanje prešerno,
nič trudnosti, nič smrti, vse razgreto:
na dnu je dan in sonce neizmerno.

Suha krajina

Neznano

Neznano in nedoumljivo,
a neizpodbitno: smrt,
rojstvo in življenje.

Življenje ne sliši smrti,
smrt se skriva
v sleherni rojstvu-o,
sleherno življenje pol vidno,
pol nevidno,
zdaj bliže rojstvu,
zdaj zadnjemu dihu.

Vse je zelo daleč in blizu,
na treh robovih
neskončnosti.
S svetlobo se giblje
okrogli trikot.

Ječa v svobodi.
Okoli tičniku.
Uho v popku.

Hvalnica ženi

1.
Muke zarezujem si v obraz
V očeh skalim bistrino dneva
Iz prateme mi
klic semen
duha ovija v mrak
in z glavo spet udarim
v trop sveta:
kjer prema misel
me peha v nesmisel —
kjer ni prostora več: za dva ...

2.
Le v tebi večna moč
življenja kroži
Ljubezen v tvojem tiru
naboje v vse nesmisle proži:
Kadar ti od objemov mojih
v nedrih kri zavre ...
kadar se ti od poljubov nežnih
temna brazda
belih stegen
razcvete ...
kadar se v osončja daljna
razletijo jedra čutov
in se sokovom
pot odpre ...
kadar se bolest semen
razpoči v radost kaljenja
in se valovje
dveh teles
dvigne: v zmagoslavni krik
življenja ...

ko požanje naju
ognjena strast:
za novo rast —
s polno kaščo hrepenenja ...

Uspavanka

Ljuba spi
Ljube ni
Ljubi je lepo ...

Spoljubi ji oči zaprem
Spoljubi jo zapelem v sen
Spoljubi jo odenem

Sprsti božam njeno
trudno deško dlan:
prešibko za ta dolgi dan
za ta pijani, lačni, zakajeni dan,
kjer bi vsakdo rad
tudi peščico mladih sanj —
in cvetoč nasmeh
s kozarcem vina ...

Ljuba spi
Ljube ni
Ljubi je lepo ...

Pametnjak

ALI:
/Janezkove razlage kulture
po ugledu živalskega vrta/

/Pametnjak ni človek/
PAMETNJAK je kraj modrosti,
bo prostor za prihodnje učenosti —
ko izgine človek ...

Zdaj še nima prave oblike
/Menda zato so krive klike?/
Enkrat vidiš v njem mravljinjak
Drugič spet smetnjak
Največkrat pa te
za jezik zgrabi
beseda: zverinjak ...

Pametnjak je last
genialnih tičev: PAMETNJAKOVIČEV
/Ostali v njem so raja,
ki bogu (pre)ostaja .../

Pametnjakovič je
homo univerzal ekonomik,
ki ga je previšnost dala:
da odreši Pametnjak
da ga očisti vseh navlak
da se iz njega iztrebi vsak bedak —
ki še po starem misli ...

Kaj bi z ljubeznijo, dobroto,
človečnostjo, upi ...:
s temi obliži in mamili zgodovine?
Kaj z naravo:
s to izmозgano in zastrupljeno kravo?
Kult(ure) tečefjo)
v kult smrti ...
/Nič je vse, ker vse premine!/
naj sprhnijo vse vsebine!

Pametnjakoviči iščejo kalupe
Ustvarjajo modele
Oblikujejo posodo: prihodnje govornice ...
Sem slišal za prerokbo,
da jih obiščejo bogovi,
ko od njih ostanejo samo telesa —
da jim vdahnejo duha božanstev,
Pametnjak pa spremene v nebesa ...

A bedaki in vsi taki:
/s slabo izobrazbo/
smrtniki ostanejo med rajo
Krsti za model jim dajo
Od stare govornice
revežem ostane le beseda: amen
Narava pa jim: tik pred svojo smrtjo,
na gomilo zavalj kak kamen ...

Tako po smrti zadnjega bedaka
slišati bo le še
rajsko petje
sredi Pametnjaka ...

Dramilo

/Tekst naj se prebere pred slabo prebavo,
hujšim zaprtjem in podobnimi nevese-
čnostmi, ki niso dosti odvisne od moči zna-
čajev!/
Junak, ki je ob cesarju stal,
ko je presvetli
srce iz hlač jemal,
ne ve več, kaj je prav ...
(Po F. Levstiku)

Pesnik

Zaboga Janezek, nehaj!
Slišiš, kaj ti pravim: nehaj!
Spolno mošnjo se boš zazidal
v lastno palačo!
Arheologi bodo nekoč
zmajevali z glavami,
ko bodo našli fosil-avto /fosil/
razumeš ...

Zlekni se že enkrat na sonce, slišiš —
in sprosti svojo zapečeno rit!
Tako ne gre več naprej:
tvoje življenje postaja najmanj neokusno
tvoja pridnost je že zgodovinsko
usodna ...
da ne govorim o tvojem želodcu,
ki nikoli ni bil priključen na prežvekovalni
sistem

Zberi se že vendar:
potiplji žilo na sencih
prestrezi udarec srca z ušesi
odpni si hlače:
in ga zgrabi z obema rokama,
da prekrvaviš zamravljeno pamet,
da se spomniš,
kako se spet držiš za rep zgodovine ...

Janezek

Ste slišali ljudje:
to našo pesem!
Nekaj dihca jim pustiš,
pa se razmnožijo:
kot grob po dežju jih dobiš ...
in že ni več miru
Pokvarjenost, ki zaudarja!
Predrznost, ki že na norost meji!
Svojat brez denarja, ki namesto dela
sanja,
naj nas uči!!!

Pesnik

Svet odpira cvet vesolja,
nanovo meri dan:
in ti postajaš njegov lažnik
s plašnicami na očeh tiplješ vanj
hinavsko valjaš stare molitve po ustih
in se dobrikaš mrtvim
kakor slabovesten cucek ...
Tvoj lažnivi bog pa se divje zabava:
fifi, fifi daj tačko, pravi krohotaže —
in fifi mu da tačko,
moj bog, kakšno veselje ...

Janezek

To zalego sam hudič koti,
ker zmeraj tam se praska,
kjer nas ne srbi
Pod kožo leze, pije kri —
v pamet se zavrtja
in ti glavo razboli ...

Pesnik

Ampak Janezek razumi:
sprostiti se moraš,
drugače bo tvoj začetek tvoj konec!
Brez strahu vdihni zrak
Snemi sonce z neba
Pobeli vzhod in zahod
Popij kozarec mesečine
Pregneti vriskajoče telo žene
Polulaj se radostno kakor otrok med
vetrovne trave,
da te že enkrat spusti ta prekleti krč,
ki te je ohranil do danes
v hlapčevski pozi
Ne gre drugače:
Hudič sedi kakor pajek med nervami
in nanje komponira pogrebne korajčnice
Ko ti počni zadnji živec,
bosta kockala za tvojo dušo
Rekel bo: rdeče ali črno
in mislil boš: kri ali noč
Pravljica Janezek,
pravljica, ki otroke straši —
teh nam je kljub vsemu ostalo nekaj ...

Janezek

Zato na ves glas pravim: dol s pisuni!
Rešimo se jih kot smeti,
da v miru, sreči in obilju
vsak živel bo svoje dni —
in oblast naj ne zatiska oči!

Pesnik

Nekoč si puško nosil:
ko so nadležne pike brisali s planeta —
in si zato obstal ...
pa so potem prišli človekolovci
in so te ujeli na medene sanje z novci:
Janezek je priden fant, so rekli,
priden fant pa je začetek vseh bogastev,
a bogastvo je zvir radosti,
v radostih pa je vse ...
kar je potrebno za življenje —
po človekovi postavi.

Epilog

Mh, mh, mh ... si kima Janezek z glavou
ammm ... aammm ... ammm ...
cmoka in stoka od dobrot,
kadar ga za mizo v vrtu
od sveta ločuje velik plot
Včasih mu zakličem: Dober tek, gospod!
A že unaprej ga slišim:
Marš, ti nevoščljiv falot!
Potem si mislim: čakaj,
nekaj ti napišem — pa si bova bot!

RDEČA RAPSODIJA

Žrtveni spev

PESEM JE SVETLOBA
 RABLJEVA SEKIRA JE NE
 PRESEKA
 RABLJEVE VISLICE JE NE
 MOREJO ZADUŠITI
 RABLJEVI PSI JE NE MOREJO
 UJETI
 RABLJEVE PUŠKE JE NE MOREJO
 UBITI
 DOKLER SI SVETLOBA
 NE MOREŠ UMRETI

Zdaj bo kmalu pomlad.
 Zemlja dehti pomlad.
 Zemlja dehti pomlad.
 Zdaj bo kmalu pomlad.

Zdaj bo kmalu pomlad.
 Zemlja dehti pomlad.
 Zakaj v vihro in glad?
 Zakaj v zimo in v mráz?

Zemlja dehti pomlad.
 Zdaj bo kmalu pomlad.
 Ne sanjaj, ne sanjaj, brat.
 Še je zima in mráz.

Še je zima in mráz.
 Le v sanjah pomlad se budi.
 Le v sanjah pomlad se budi.
 A smrt še vedno kosi.
 Še vedno gre pot skozi kri.

Nauzdol in navzgor
 in zopet navzdol
 iz odtajane prve pomladne prsti
 v beli planinski sneg
 kolone
 gredo molče.
 Mesec razbija temo.
 Kot žaromet liže goré,
 a trudne kolone z brega v breg
 gredo molče.

Starec se vzpenja v breg.
 Osmi križ na ramah.
 Osmi križ ga skeli.
 Osmi križ je težak.
 Starec se vzpenja v breg.
 Osmi križ ga teži.
 Osmi križ ni lahak
 na strmih partizanskih stezah.

Dete, dete drobnó,
 staro štirinajst dni.
 Dete, dete sladkó
 na prsih borke spi.
 Dete, dete drobnó
 o življenju prav nič ne ve,
 o smrti prav nič ne ve
 in vendar ga smrt že lovi.

Bele krpe snega.
 Mesec sveti z neba.
 Mesec, za oblak se skrivj!
 Dobra, dobra tema,
 v svoj pajčolan nas ovij —
 mesec lahko nas izda,
 mesec nas vse pogubi.
 Strme, strme poti ...
 Nad njimi mesec vesla,
 nad nami mesec vesla,
 kot ribič
 nas v mreže lovi.

V dolinah ognji gore
 in gorijo v gorskih vaseh.
 Po strminah sence drse
 v vijugah po gorskih poteh.
 Vedno več plamenčkastih črt
 riše se v marčevo noč
 in liže črno temo
 kot kače sikajoč.

Pod nami ognji goré,
 ob ognjih se greje smrt,
 obsojena sama na smrt,
 obsojena zdavnaj že
 in vendar rada nocoj
 z nami zaplesala bi svoj
 zadnji predsmrtni ples.

Zakaj te misli na smrt?
 Saj bo kmalu naš čas,
 saj bomo kmalu doma:
 Spet bom železo talil.
 Spet bom polja oral.
 Zakaj te misli na smrt?
 Saj bo pravkar pomlad
 in svet bo lep, prelep,
 in skoro, skoro, poet,
 izpel boš grozo teh let.
 A ko bi pal, joj, pal?
 Pognal bi v rdeči cvet.

PESEM JE SVETLOBA
 RABLJEVA SEKIRA JE NE
 PRESEKA
 RABLJEVE VISLICE JE NE
 MOREJO ZADUŠITI
 RABLJEVI PSI JE NE MOREJO
 UJETI
 RABLJEVE PUŠKE JE NE MOREJO
 UBITI
 DOKLER SI SVETLOBA
 NE MOREŠ UMRETI

Gora kot mršav konj,
 bel sestradan konj,
 velik mršav konj
 z ostrogami žičnih ovir.
 Gora kot mršav konj,
 votel Odisejev konj.
 Tu bo počitek
 in mir.

V kaverni nas objema tema,
 črna mrzla tema,
 črna vlažna tema.
 Voda z obokov kaplja,
 kakor da meri nam čas
 črna klepsidra:
 kip-kap-kip
 črnih kapelj utrip
 kap-kip-kap
 črnih kapelj tiktak
 na črno gmoto ljudi,
 utrujenih od strmih poti:
 kip-kap-kip
 na nizek, ozek hodnik ...
 Spi, spi, zaspi
 kleče, štoje, čepe
 kot drugi spe
 v tej črni klepsidri:
 kap-kip-kap
 črnih kapelj tiktak
 kip-kap-kip
 črnih kapelj utrip
 na klepsidri srca.

Bleda, blede megla,
 jutranji prvi svit,
 prvi strel in rafal,
 prvi, prvi krik.
 Daleč je v boju pomlad,
 v boju je bliže smrt.
 Čutim, čutim njen hlad
 in sikajoči srd.
 Sonce, sonce z neba.
 Na snegu sledovi krvi.
 Nekdo je zaprl oči.
 Nekdo bo zajokal doma.

Vi ste prebili obroč.
 mi smo ostali tu.
 Vi boste kmalu šli
 k zmagi pojoč.
 Mi smo ostali tu
 in vendar smo z vami šli,

čeprav smo ugasnili v smrt
 na pragu miru.
 Mrtvi svobode smo prag,
 Vsakdo bo čezenj šel.
 O da bi vsak krak
 bil naše krvi odmev.

PESEM JE SVETLOBA
 RABLJEVA SEKIRA JE NE
 PRESEKA
 RABLJEVE VISLICE JE NE
 MOREJO ZADUŠITI
 RABLJEVI PSI JE NE MOREJO
 UJETI
 RABLJEVE PUŠKE JE NE MOREJO
 UBITI
 DOKLER SI SVETLOBA
 NE MOREŠ UMRETI

Le redki smo se prebili
 po zaledenem kaminu,
 čez skale kot plaz zdrseli
 po žlebu ledenem v dolino.
 Odsakovali smo kakor brzice
 in padali kakor slapovi
 čez skalovite
 prepadne stopnice:
 na njih se je smrt polomila,
 a mi — ostali smo živi.

Živi? ... Kdor bi ta hip zagledal
 blede upadle obraze,
 blede upadle obraze
 in okostenele postave,
 bi mislil, da je srečal mrtvake,
 oživele iz stare balade.
 Gledal bi in se pokrival
 in želel mir dušam nesrečnim,
 sencam bednim na bregu
 skozi zasnežene gozdove
 kot jezdec, v noč jahajoči
 v daljne neznane dežele
 v odprte grobove.
 A mi — od sreče opiti,
 od sreče in vročične radosti,
 blagrujemo gorske prepade —
 prepade, ki čeznje kot ptice
 z zanesljivimi razpetimi krili
 smo se rešili
 v neizmerno naročje prostosti.
 Šele, ko smo se v hosti prešteli,
 smo se zgrozili:
 bilo nas je
 kot prstov na roki.

Ponoči smo poslali patroljo
 na bojišče okrog pogorišča.
 In ko se je ob svitu vrnila,
 smo v grozi onemeli
 blede kot bele hoste,
 blede kot belo jutro,
 drameče se s strelji.

Up se bori z brezupom:
 smrt ne naveliča se lova,
 nad Rutami in Kopajno
 preiskala je gmajno za gmajno
 in nas s psi izsledila.
 Up se bori z brezupom:
 Kdaj se bo smrt utrudila?

Smrt ne naveliča se lova:
 bose in gladne nas goni
 sita in neutrudljiva.
 Smrt ne naveliča se lova
 na človeško divjad sred zemetov,
 poti do vasi nam zapira,
 do samotnih koč dobrih kmetov.
 Smrt ne naveliča se lova
 sita in neutrudljiva.

Gozdovi v mrtvaških haljah,
 grozljivi pošastni strahovi,
 srhljivi nas s srezem steklijo,
 iz žil nam sesajo toploto
 in se z našim gladom gostijo.
 Spimo na smrekovih vejah
 z eno samo odejo pokriti
 in z mislijo eno samo:
 kako do vasi se prebiti?

Noge, zavite v cunje, že žre ozeblina
in mraz vanje seka razpoke
in v kosti se zajeda skrnina.

Čakamo na komisarjev povratek,
če sploh je prispel do Odreda ...

V srcih nas gloda slutnja,
kot da vse je pokosila zaseda —
vse, ki s komisarjem odšli so,
pa se še niso vrnili.

Jalova je tolažba,
da so se morda prebili
in da kje kakor mi ležijo
in žvečijo smrekove igle
in si ljubje drobce za kosilo.

Jalova je tolažba, da so sneg razkopali
do zmrzlega maha v trave;
saj bi pred velim biljem
kakor mi povsili glave.

Poti do vasi so zaprte
in kot ure so dolge minute:
davi v naši bližini
je urila smrt rekrute.

Zaman sta Rudi in Stojan
strmela v cev svojega brena*
in vendar ni nihče med nami
odmaknil prsta s petelina:

pa nihče ni meril na smrt, ki
krog nas je plesala
in slepo v gozdove pod Kepo
s topovi streljala.

Nikamor se nismo ganili,
nismo se iskali s pogledi,
čeprav smo slovo jemali,
na trenutek samo še čakali,
kdaj treba se bo posloviti

in se z zadnjim nabojem ubiti:
Ne, ni lahko umreti,
a če drugega ni izhoda,
v strelu samomorilskem
kot roža razcveti se svoboda.

PĚSEM JE SVETLOBA

RABLJEVA SEKIRA JE NE
PRESEKA

RABLJEVE VISLICE JE NE

MOREJO ZADUŠITI

RABLJEVI PSI JE NE MOREJO

UJETI

RABLJEVE PUŠKE JE NE MOREJO

UBITI

DOKLER SI SVETLOBA
NE MOREŠ UMRETI

Povsod, povsod je sneg
in s smrtjo breg
že mesec dni
od vseh strani
grozi.

Skozi temno noč
prodirajoč
kolonica molči.

Le pet ljudi,
pet črnih senc
drsi skoz mraz.

A v slehernem
šest plamenic
gori

in njihov žar
jih vodi v čas
kot rdeči klic:

»Naprej! Naprej!
Kaj mar nam sneg,
kaj mar grozeči breg,
kaj mar prežeča smrt!

Naprej! Naprej!
Samo prezir
zariše mir
v obraz,

trd kot granit.
Samo prezir
premaga čas,

čas, ki ga meri smrt.

Naprej! Naprej!

Na dnu srca

pa sanje spe.

Naprej! Naprej!

In ko se sanje prebude,
je daleč smrt
in blizu cilj.

Naprej! Naprej!

Saj nam že leto dni
šest plamenic gori
in sveti nam v temi
na pot k prihodnosti.

Zato naprej!«

Povsod, povsod je sneg
in s smrtjo breg
že mesec dni
od vseh strani
grozi.

Skozi temno noč
prodirajoč
kolonica molči —

le pet ljudi
pet črnih senc
drsi skoz mraz.

A v slehernem
šest plamenic
gori

in njihov žar
kot rdeči klic
jih vodi v čas

mimo grobov
in pogorišč
in z brega v breg

skoz mraz in sneg
v srce gozdov.

Na dnu srca
pa sanje spe
in v rdečo pesem
se bude:

»Tovariši, lepo, lepo
bo v tistih daljnih dneh,
ko znoj izmije kri
in ko se prebudi
ljubezen v vseh ljudeh,
bregove premosti,
ki ločijo ljudi.

Lepo bo v tistih dneh!
Zato ne obupuj
in se žrtvuj

za večno lepi sen
pariških barikad,
ko prvi komunard
za rdeči sen je pal.

Zato ne obupuj
in se žrtvuj

za misel, ki jo svet
z Oktobrom je spoznal,
za misel delavsko,

sijočo nam s kokard
peterokrakih zvezd,
za misel, ki prižgal

jo Lenin je za nas
in z delavsko kravo
prebudil v nas zavest,
da naša pot je boj.

Po poti tej smo šli,
po poti tej gremo,

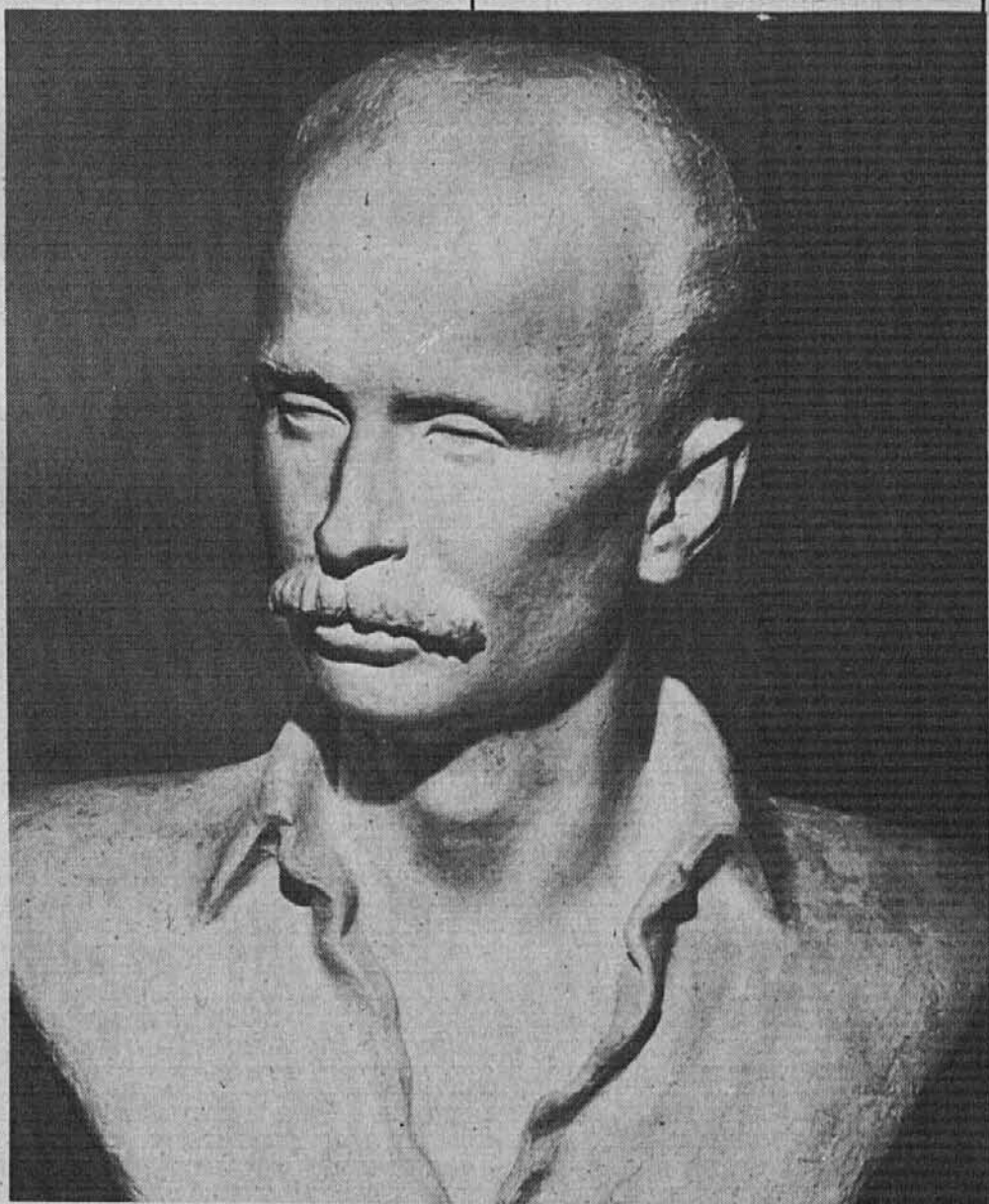
dokler človeška kri
sveta ne prerodi,
da konec bo krivic,

ki jih ljudje trpe,
da vsako bo srce,
čutilo za ljudi:

**ŽAR RDEČIH PLAMENIC
RAZBIJE NAJ TEMO!«**

(* bren — angleška strojnica)

Nika Hafner: Doprnski kip Toneta Čufarja
(izdelano 1962—1963)

NAPOVED EGIDE

1.
Komora duše za vlakni besed.
Čebelje sidro. V ozadju smrti.
Dediščina zvezde. Obleteli apel.
Klepsidro ptic in step obrni.

Pod kopnim razkrojena utež.
Pod vodo freska približujočih se stopal.
V ledeniku rojstva droben kres. In smeh.
Spirala ur zafrfota.

V vrtincih peska in pepela
zelenkast začolnariš do arkad.
Dno bo polno grlenega petja.
Sinoda stavka, ki kaplja.

2.
Tuljava rečnega drnca, vpeta
v osrčje orgelskega diha.
V kolebanju opoldneva
kratica pojočega rastlinja.

Cimet tesnobe. Zven trohnenja.
Brazgotine dima v grmih.
Kot da je svet prasketajoča veža.
Dvižni most na trhli vrvi.

Ikre. Splet. In klobčič lune.
In vznikne paviljon globine.
In na upadlem hrbtu sljude
zaklinjajočih plesov razbitine.

3.
Žrjav sinjine spušča mesec.
Prosti pad besed.
(In svet?)
Brlizg svetlobe. Padli lemež.

Oboki kretenj. Gotika glasov.
In koncert usod.
(In pot?)
Spokornost kritna. In muževni sok.

Za masko prve zvezde bliska se uso noč
globoka raza
(zmage in poraza.)
Operoteni avgust. In maurica. In svet je
bos.

4.
Prebivamo v šepetu. In mraku.
Ptica, ki poje, se usmrti.
Gledamo se v zelenem naglasu.
Zvezda. Spet zvezda daljavo slavi.

Daljave nas ne zahtevajo.
Nihče nas ne terja nazaj.
Rjasti vijaki sevajo.
Z njimi smo priviti drug na drugega.

Zagotovili bi si solze pesmi,
a pesmi ne jokajo nič več.
V marelično obdobje bi drsali po kolenih,
a je pesek strtih ur preveč bodeč.

EGIDA Z EPILOGOMA Pesem za F. Pibernika

1. žalostinka za besedo

Zahrzajte, glasovi, v nagonu!
Verjemite v bleščeče nagnjenje,
kot jaz zaupam
uzplahutalim slutnjam.
Povzdiguje slovesnost,
iztanjšano v neumoljivo piščal,
kot jaz razkopavam poskus,
kako izgledati bodljikavost
in negibnost nepristopnega upanja.

Kot veste, vam počti
ni dano. Izpirati
morate s svežino
moje grčave mere,
moj vegasti let.

Pesem, brezkončna
v širokoustenju,
enovitem in tako vzvišenem
nad naključnimi glasovi,
nima para,
kot da je od vekomaj,
vendar nosi v sebi klico
okamenitve,
olesenitve,
trohnobe.

Grel si jo na prsih,
pa se ti je izmuznila
iz mrzlega enakonočja.
Če je ona obkrožena z rablji,
kaj šele ti,
kaj šele ti.

Vsaka pesem je srečanje
in vsaka pesem je slovo.

(Ker telo
je pečat.

Ugašajoča pobočja.
Osti neba.

Zaraščeni spomin.

Ker telo
je pečat.)

Vsaka pesem je gruča
in vsaka je tako samcata.

(Ker telo
je prilagodljivost.
Zamračena beseda.

Vžig molka.

Vratar jutra spi.

Ker telo
je prilagodljivost.)

Vsaka pesem je podvojitve
in vsaka je rop.

(Ker telo
je prilagojenost.

Vznemirjena tesnoba.

Strmi, dotikajoč se
tudi tebe.

Ker telo
je prilagojenost.)

In vsaka je neizogibna,
kot je vsaka neusojena.

(Ker telo
je prilika.

Prhnijo glasovi
na osatu smeri
v žar urokov.

Ker telo
je prilika.)

2. v Persefoninem gaju

Naša pot drži predvsem v Hades,
k Persefoni, poslušat, kako zajokala
bo mrtva pesem, ko okusila bo kri.
O da bila bi pesem blagomiseln!
Pridrsa nekaj v žabji koži,
z rumeno glavo, z luknjo v hrbtu.
Ne poglej me s svojimi očmi,
klijočega v urnitev po hrbtišču tvojem,
upočasni svoj pogum
in ne zarasti se z menoj,
usipaj se brez vozlov in trzljajev
v ugaslo leščerbo, ki jo vihtim,
kot da je porok z razcefranim

čutov in veselja, pohitelega med naju
pregrinjalom

tako pritalno, kot da v njem
tli čas, ne prostor.

Pesem pa ne pride,
pridrsa nekaj v žabji koži,
z rumeno glavo, z luknjo v hrbtu,
pije kri, mi govori:

Nika Hafner: Urška in Povodni mož

Jaz sem tvoja bit,
hotenje, hoja, krik
in ti si moj izklicevalec.

Od Persefone po svilni poti
pot drži v deželo kanona.
Miselni dotiki izpodrivajo šepet
usnule hoje in reliefne nežnosti,
gomoljasto razsute po puščah
smrtnega sosledja. V podnožju
zgodovine zaideš v smrad in kri,
natikajoč pokorščino na prste
in na glavo, na potero čutov
in si monstrozna spaka bivanja.

3. čudovito življenje za male Ioe

Njen dan je bil vzrejen med divjimi
kislicami.

Jokal je, ležal vznak in mežikal.
Potlej, potlej tihožitje z bikovo glavo.
Kot nekoč v pradačnih časih.
Nekoč v pradačnih časih so jo videli,
so jo slišali v zglajenem nohtu
in so zanjo jokali: Io v vrtu,
v palmovem vrtu dorašča v smrt in tih

zori.
Blagoslovljena je zemlja, ki jo drži za
vrat.

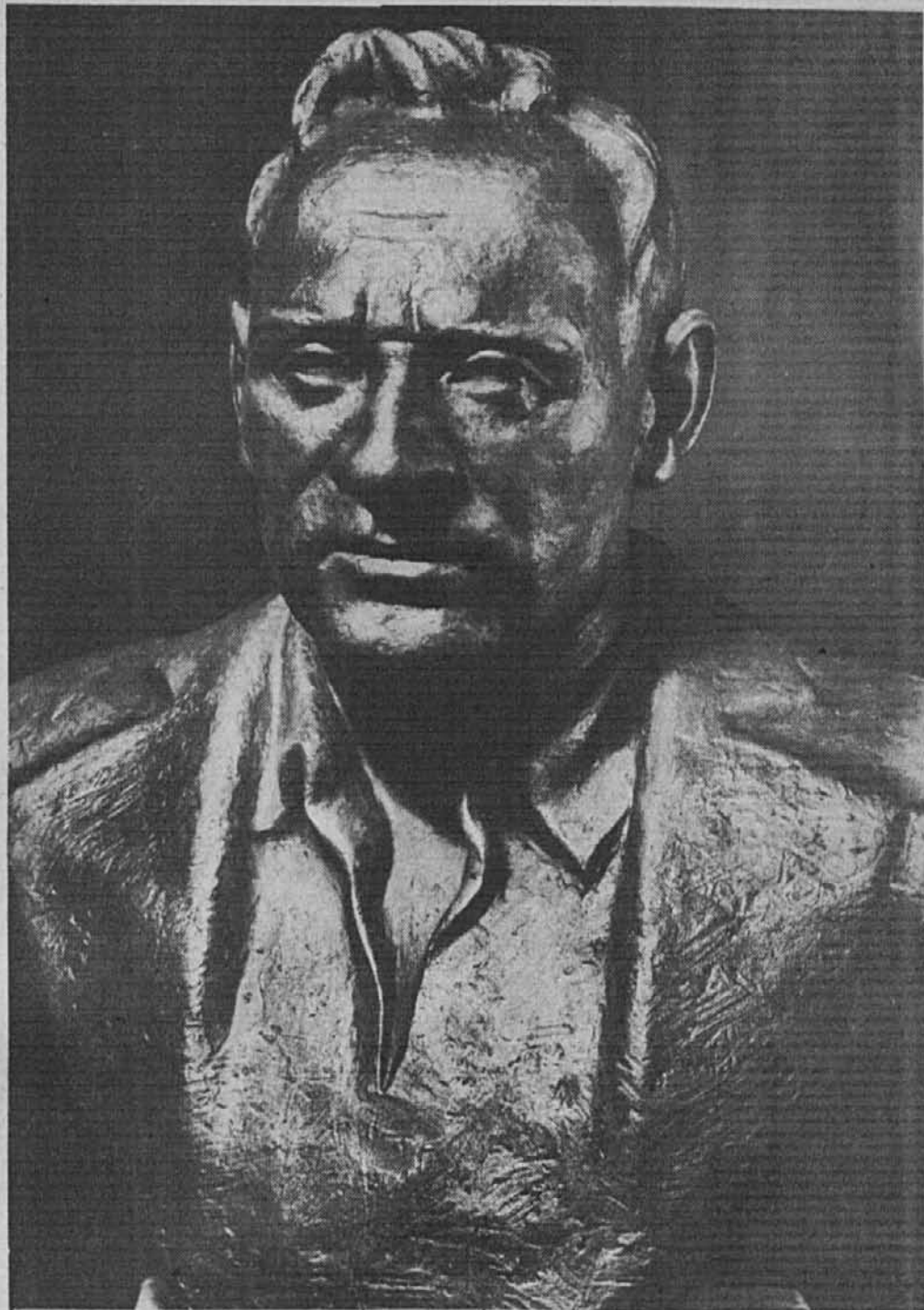
V palmovem vrtu so jo slišali upiti
in so hiteli v drug čas.
Oprtana z luno je Io približujoče se
središče
in je vzhod in zahod usakdanjega
življenja.

Oprtana z luno, s časom med krepeljci
svetu nasproti trhla Io leti,
ve, da čas smrti je daleč, a bil je že tu.
Mrlič v capah čakajo
in travniki iščejo svoje prednike,
ki so že kdaj potleli po naših pečeh.
Io živi svojo in našo prihodnost.
Zeusova ljubica bo skotila Epafa.
O naša bit v predpotopnem luskinju,
čprav upijemo: Ah ne, saj ta
je preveč umazana!

I. epilog za Egido

Smrti
ni do ljubezni,
smrti
ni do sovraštva,
smrti
do besede ni,
niti do včerajšnjega
niti do jutrišnjega
ker je vbeseđitev
nemih predorov
začasnega, zasilnega časa,
slojev njegovih,
najmanj trpečih zaradi
brezramenske podobe.
(Ko bom gostitelj smrti,
priganjalke naših čutov
in postankov sredi
omrzelega čakanja,
me bo uprašala:
Čemu kamnita
ovojnica duše,
si človek ali kamen,
me bo uprašala,
zdaj ptica pevka,
zdaj ujeda,
zdaj mati, žena,
me bo uprašala,
čemu pa si gostitelj moj,
s čim me pa gostiš,
če ne s telesom svojim!)
In je smrt
presajanje molka
iz upodobitve v upodobitev,
iz dežele v čas,
iz časa v deželo;
in je preseljevanje
nečitljivih znakov duše,
ki je zapisana
v telesno
brez žgočih čutov,
v oholega maloha
brez vere
in v trpki dan
brez sipkega joka.

(Pokrajina donosi noč
in se zdani.
Sledi odkritje dneva.
In sto besed zaprede.
A vsaka rosna kaplja
je odlitek
gorja, ki je za nami.
In v jutru tem otipaš
list,
in tipaš dalje:
list za listom,
vejo, deblo.
Pa saj ne veš,
da tipaš sebe.
List si ti
in veja ti
in deblo ti.
Kdor bi potrgal liste,
bi te ranil.
Kdor bi polomil veje,
bi te mučil.
In ti veš le to,
da si zadet.)
Pesem smrti
je bič
in je kazen.
Zato. Prav zato.
Sipina zvoka.
(Nasloni se name, svet,
se slepiš.
Izkrči mojo dušo
svoji žalosti v veselje!)

Nika Hafner:

Doprсни kip Prežihovega Voranca

II. epilog za Egido

Jalov je bes razzemljiti ozemljeno.
Neodmeven je
vedno čuječi preklic naše biti.
Zunajčloveška izračunljivost, pretehtanost
zmage
ostaja Heraklitov nedolžni blebet.

Pesem in njena sestra Logos
se učlovečita vsak decenij;
in se vrtničita pot in smer,
dež in prah biti,
rujeta se, ubijata vosek in luč,
jadro in žezlo.

Leta in leta hropeš v bajti mesa,
v vegasti, zadimljeni kamri krvi.
Spokončanimi vojskami pesmi.
Zeleni prsti minulosti
in prikazni prihodnosti —
vse te guga in stresa
iz kože
kakor iz vreče.

Sestra pesmi Logos
pada vate kakor mlinski kamen,
zaide vate kakor bogomoljka,
svojo pot po tebi trebi neusmiljeno,
kruši te, ruši,
ti jo prekolneš,
junačiš se, a v resnici
si se predal že
v materinem telesu.

Logos te hoče, mrmrajo vojske pesmi,
sestra pesmi hoče tvojo bajto mesa;
zahteva desetino in zahteva tlako
za to, kar si napravil iz sebe,
zahteva polovico in vse
in primorala te bo,
da jo boš klical Velika,
da ji boš rekel Mati.
Sestra pesmi te hoče, a ti hrumiš:
Ven iz mojega telesa;
razsvetliš se z materinimi znamenji
in v tebi se zasliši
pesem premaganca.

Pesem pa ni hlimba, temveč rešitev,
stopničasto upanje,
da ne razdamo
za vodo in kruh
vseh svojih prvin,
a gorje,
ker ne zmaga.

Jesenska

Rumeni gozdovi vabijo
v svojo skrivnost,
v svečano vzdušje slovesa,
poslednje šumenje jeseni.

Dolgi večeri ponujajo
čas v premislek:
Prihajanje — odhajanje — življenje.

Pa se misel upre
jesenski melanholiji,
ki traja že celo poletje.
Ali naj vedno samo mislim na odhod.
In kaj tisti, ki jesen proglašajo
za svojo pomlad,
tisti, ki živim prižigajo luč?

Joj, kako mučna ba njihova pot
v spoznanje lastnih prevar.

Volkulja pohlepa

Volkulja pohlepa
še vedno vabi svoje krdelo
na bojni pohod,
čeprav so volkovi že siti
in dan se umika ljubezni.
Zavijanje samotne živali
pa reže skozi trudno skalovje
in pada v dolino pravice,
kjer žalost bdi nad zločinom
pokola črede miru.

Zdaj krdelo spet tuli
v en zbor.
Spet je vzdušje morije.
Vendar je smisel zgrešen,
kajti mrtvi
se ne bodo uprli,
pot do življenja pa je zaprta.

Le tuli volkulja pohlepa,
tuli v smrtno poljano,
da ti na stežaj
odprejo vrata sprejema.

Pod skalo gorečo

Pod skalo gorečo
je rasla bil
naše preizkušnje.
Njem čas je bil dolg
in sonce je skopo sijalo
v času njene pomladi.
A volja je bila krepka.
Korenine so prevrtale skalo
in našle pot do življenja.
In zdaj smo tu!
Stokrat požgani,
tisočkrat spoznani za mrtve,
preštet
kot živali za odstrel,
steptani v črno zemljo.
Pa smo tu
kot da nikdar ne bi bili
zapisani smrti.

Naš nagelj krvavo
cveti kot še nikoli poprej!

Zgrešeno pravilo

Krvavi gejzir
je preparal nebo,
razkosal oblake,
sonce in zvezde,
prepojil našo trpečo zemljo.

Zbor volkodlakov
pa kljub temu tuli
v pihala miru
in belo zastavo moli v nebo,
čeprav je udaril
ob tla poteptane vesti
in sprožil strahotni nemir.

Vendar je dovršena
potvara zgrešila
pravilo.
Roke belih zastav
niso iz časa odkritih hotenj.

Impresija

Bregovi osahljih bilk
se posipajo v dno
rezburjene reke.

Daleč pod rušo
se seli preplah
speče pomladi.

Med korenine
dremavosti
se ujeda jok novorojenih.

Ptica smrti
preži v
temno strugo reke.

MOJ

jaz
je
vzniknil
ob
zori
na
križpotju
za
črno
in
belo

moj jaz
je
bil
daleč
pred
mano

noč
je
vedela
zanj
dan
ga
vztrajno
taji

moj
jaz
prepošteno
bode
v
oči
svetli
resnici

in
kdo
je
v
posesti
resnice
?

SKRČIL

sem
se
v
brstje
in
čakam
konca
topotajočih
škornjev
nasilja

vendar
življenje
ni
kozmodrom
kjer
vžigi
določajo
trenutke
dogajanj

in
sila
narave
je
storila
svoje

zdaj
sem
vrtnar
ki
je
prezgodaj
ali
prekasno
zrahljal
svojo
gredo

Milka Hartman

Koroška hijena

Žival hijena, strašna stvar
je časa našega vladar.
Prebrodi polja in bregove,
povoha v naše vse domove,
podkoplje hiše stare, nove,
kjer zapusti nevarne rove.

Hijena, ta ostudna stvar
vseh živih, mrtvih krut vladar,
preluknja živo še — lobanjo,
s politko pogleda vanjo
in, če v možganih tam uzre
slovensko misel — jo zatre.

Hijena, hujši kot hudir
nikjer ne da Slovencu mir.
Se spravi v usta, tam poslušaj
kako in kaj premišlja duša —
če jezik naš se v njej rodi
na »špic jezika« ga uduši.

Hijena, joj, peklerska zver
ni var'n pred njo nihče, nikjer:
dokoplje se v globoki grob,
poišče tam človeški drob,
a srce najbolj v slast ji gre —
če je slovensko, ga požre.

Hijena gre na žalne vence
mit »letztem Grusse« — taji Slovence,
ki v krsti spijo z zadnjim vzdihom
s useslovenskim mislim stihom:
»predragi srečno, k Bogu grem —
saj tam Slovenec biti smem!«

Še ni hijena vse storila
ko vse slovensko je umorila:
pred star nagrobnik se postavi
slovenski zlat napis odpravi,
da tuja zakriče imena
Dovolj storila je hijena.

Hijena — naroda je izdajalec,
nanj kaže naš svareč kazalec:
varujte se pred njo domovi,
da v čast se bodo vam grobovi
z napisi našimi blesteli,
Slovenci častno iztrohneli.

Embrionalno stanje

Zopet vidim
prizadevnostne stvari,
kako se razdajajo
da ne bi bile
kot izpete pesmi,
katerih nihče
ne posluša,
(da ne bi izumrle,
tako nenačrtovano.
končale),
sredi
sladkega hotenja.
Spet enkrat
se proti
en del
mojega bistva
amorfni skušnjava
pri čemer
noben angel
ne poje
o umiranju
in noben vrag
ne veruje
v konec
te večne
sedanjosti.

Zvok in slika

S plošče
koncert za violino in orkester.
Zunaj
pokošene čmrljeve livade,
metulji
brez spremljave
murnovih neugnanosti.
Delopustno
sedi
sosedov dedek
pred ulnjakom
in prede
s čebelnimi poleti
brezdanje spomine.
Violina
zaihti
v arabesknih solo.
Starec
zardi
v blaženem nasmešku.
Vroč
se dviga
iz mojega srca,
ko želim
takemu trenutku obstanka.

Sosed umira

Blizu devet križev
mu je našlo na hrbet,
na katerem je kot rudar
nosil koš
s hrano, obleko in orodjem
čez Obir na delo.
Očakovsko obličje
vedno šegavo nasmejano:
To niso bajže,
na temle svetu živeti,
a smejati se moraš
všeeno večkrat!
Mojemu prvemu otroku
je postajal nekaj dedek,
da je malček laže dojemal
dobroto strica Bedanca
iz prvega filma,
ki ga je videl.
Slikal se je starec sosed
tudi z mojim otrokom,
pa brhkega domačega kozliča
sta imela zraven.
Zdaj so kozliča
prodali —
sosed dedek umira
in moj sin
me trpinči
z vprašanjem:
Zakaj je tako?

Predgovor k nikdar izvedeni prireditvi

Zarijmo se v pokroviteljstvo
imovitih lopovov,
postrojimo fraze
in izveske naslovov,
da jim temeljito
polomimo rebra,
brezglave tepce
pa obglavimo
in jih
zagrebimo
v klopotave vizije.
Ko bo zmešnjava končana,
stlačimo drug drugega
na požrtjio
v zverinjak gostitelja.

Nika Hafner: Vsak človek mora plačati
brodnino življenja tej potnici grozni...

Zbolel bom

Sablajo se v meni
zaljubljeni pogledi,
zgubljene solze,
odpovedne besede
in odklonilne kretnje.
Ne da se izžgati,
ne izprati,
ne iztrgati,
ne omrtvičiti.
Obesil sem kopje lahkovernosti
v ilasto muzejsko klet
med pozabljene torze
in ostanke človekove onemoglosti.
Pa postajam arhivar,
ki se mu spet in spet
sanja
o razkuštranem nebesnem zmaju,
ki mi streplje
pozabljene pavlinčke,
ki so se porodili
iz ljubičinega smeha,
ko je bila dekle še moja.

Bertold Brecht

Prevedel: Miha Klinar

Psalm

Vsak čas

te lahko obkolijo
kot podivjani psi
in krvoločna drhal
nahujskanih hrtov in ščenet
te samo tako za nameček
zlahka pospravi.
Vsak čas
lahko obnemoreš
tik pred odprtim zverinjakom,
pa te bodo takega
mimobežeči
še obrcali.
Vsak čas
lahko zagrebejo,
kar je od tebe preostalo
neprežvečljivega,
pa se ne bo nihče
čudil
psom,
da so te iztrebili,
ker se neokretnež
nisi znašel
v teh pasjih razmerah.

1. Kako preplašen
je konveksni obraz
zemlje
sredi noči.
2. Nad zemljo
so oblaki, ki pripadajo
svetu. Nad oblaki
je Nič.
3. Samotno drevo
na kamnitem polju
prav gotovo teži
občutje, da je vse
zaman.
4. Vselej mislim:
nihče
nas ne opazuje.
Stava edine zvezde
v noči
je že unaprej
izgubljena.

5. Bivam
preveč razkosan.
Brez potrpljenja.
Naš ljubi brat
bog maščevanja
pravi svetu:
nič prida
ne bo s teboj.
6. Samo topli veter
še skrbi
za medsebojne odnose,
ta katolik.
7. Mi pa drvimo
z veliko hitrostjo
k nekemu ozvezdju
v rimski cesti.
Velik mir
je na obličju
Zemlje. Samo
moje srce bije
prehitro.
Vse drugo
je v redu.

HASANOV PLAŠČ

Z roko si je obrisal potno čelo, čeprav je skozi dolensko polnočje vel hladen veter — znanilec prve jeseni. V bližnjem zvoniku je ura odbila dvanajst; izza oblakov je posvetil dokaj priščipnjen zadnji krajec. Tonc se je za hip razgledal proti Zelimljam in Krimu, premotril v daljavi obrise Grintovcev in Karavank, ki so se kakor temne zavese bočili pod nebo. Potem se je kakor pritlikavec pred velikanom ozrl nazaj, kjer se je dvigala v nebo temna gmota, črno zidovje gradu...

»Turjak,« je pomislil Tonc, ki so se mu bile zarezale v čelo črte petdesetletnika, in stisnil pod pazduho zavoj; potem pa je naglo odšel po bližnjici. V nos mu je prihajal duh po ožganem, po bližnjem pogorišču. Pred oči so se mu jasno postavili burni dogodki prejšnjih dni. V Turjaku so se bili od vseh strani nagradili brodolomci — belogardisti, ki so bili zgubili oporo v italijanski vojski, nato pa so bili privlekli topove tomšičevci in prešernovci, grad obkolili in ga začeli napadati. Skoraj teden dni je bilo kakor v peklju, nato pa so prešernovci vdrlji v grad in — hop! — po belogardistih... In prav v tem trenutku je nekje ob železnici zaregljala strojnica. Strelji so zlovesče odjeknili v noč in Tonc je pomislil: »Ni dobro človeku, na kogar se je vsula ta jeklena toča. Jojmu, komur je prebila srce. V tej zadnji pesmi čričkov je padel na toplo dolensko zemljo.«

Tonca je stisnilo pri srcu. Pospešil je korake navzdol, previdno prečkal razrito cesto in oprezujoče tipal proti domu. Pred vrtno ograjo ga je pozdravil pes in ko je spoznal gospodarja, utihnil. Noč se je zopet sesedla v globoko tišino in v globoki modrini neba so, kot vse jasne noči, migotale zvezde.

V nizki, temni čumnati se je Tonc oddahnil; nihče ga ni bil videl in zdaj se je čutil na varnem. Zavoj, ki ga je nosil pod pazduho, je položil poleg sebe na mizo in ga razgrnil. Ko je nanj posvetil z žepno svetilko, se mu je pred očmi zalesketalo kakor v pravljici. Obraz se mu je raztegnil v širok smeh doslej še neznanega zadovoljstva.

»No, pa sem ga le našel, Hasanov plašč. Kakšna sreča! Se iz turških časov so ga v gradu hranili kot neprecenljivo dragocenost in svetinjo... Tonc ni mogel drugega kakor da je drhte, s pobožno skrivnostnostjo božal z rokami in očmi to bleščavo in lesketavo svilnato in škrlatno tkanino, vezeno z zlatimi, srebrnimi, rdečimi in modrimi okraski in rožami.

»Tonca!« je šepetnil. »Tonca! Prinesel sem ga!« Oči so se mu svetile od nenavadne sreče.

»Kaj si prinesel?« se je oglasila v postelji, ki je stala v kotu pri oknu. Iz njenega glasu je sršela čemerna dremavica.

»Hasanov plašč vendar.« Kot toreador je pred njo razširil dragoceno tkanino, po kateri je poplesaval z okroglo liso iz žepne svetilke, ki jo je držal v desnici.

»Hasanov plašč sem prinesel s Turjaka. Tonca, slišiš, zdaj smo bogati, zdaj smo najbolj bogati v vasi, zdaj smo najbolj bogati na Dolenjskem.«

»Bogati, bogati!« se je Tonca do kraja prebudila, vendar je še vedno v njenem dremavem glasu čemela nekakšna vseenost in ravnodušje. »Kaj ti, revež, pomaga bogastvo v vojni! Danes imaš vse, jutri nič, še življenja ne; danes si grof, jutri berač... Tonc, spat pojdi!«

Preudarne ženine besede so Tonca v trenutku postavile na trdna tla. Plašč navsezadnje ni njegov, prilastil si ga je — to je enako tatvini — ga je zaskelilo nekje v prsni. Vrednost Hasanovega plašča, ki mu je obvisel v rokah kakor mrzla krpa, je hipoma postala nekam zapletena in nedoločna, namišljena neprecenljiva vrednost je čudno splahnela v negotovost. Skoraj malce nejevoljen nad prvim navdušenjem, je plašč zopet zvil in ga zavil v časopis in zavoj potisnil pod posteljo. »Vojna je, zakonit je rop, krađe in smrt,« je jezno sedel k peči in se počasi sezul, nato pa odtipal proti kotu pri oknu, kjer se mu je žena odmaknila, da je k njej legel v posteljo.

V čumnati je zavladata tišina; med vzdihji, dihanjem in tiktakanjem ure so lebdela vprašanja. Po premolku je spregovorila žena:

»Kako je na Turjaku?«

»Kako? Strašno!« je zatrdil Tonc. »Pogorišče in razvalina. Po belih in plavih, ki so se bili vanj zatekli kakor podgane, ni več nobenega sledu. Menda so jim prešernovci nasuli popra... Vendar — škoda je gradu, kjer je Turjačan gostil snubače lepe Rozamunde... Tudi stara lipa je vsa ranjena. Če bi ta znala govoriti, kaj vse bi vedela povedati...«

»Kje pa si staknil tistole?« je bila zdaj ob dragocenosti vznemirjena tudi žena.

»Že kot dečku, ko sem bil nekoč v gradu, mi je plašč padel v oči. Gledal sem ga kot v pravljici in potem večkrat o njem sanjal... Ni mi dal miru. No, zdaj pa so sanje uresničene, zdaj ga pa imam. Moram reči, da me je bilo nekoliko strah, ko sem z žepno svetilko motovilil po tistem razdejanju in podrtiji, pod katero je verjetno še kakšen mrlič. Našel sem ga med tisto šaro križem kračem v kapeli, kjer, kot veš, so se nekoč zbirali lutrovci. Semkaj se je zatekal sam Jurij Dalmatin ali Jurij Kobila, kakor so mu rekli ljudje. Prava sreča, da sem ga našel, plašč, pa reci, kar hočeš. Skril ga bom, po vojni pa ga bomo spremenili v denar, v velik kup denarja.«

»Kaj, prodal ga boš!« je glas povzdignila žena. Slišala sem, da je to mašni plašč... sam ljubljanski škof Hren ga je blagoslovil...«

Tonc ni hotel ugovarjati, mislil si je svoje, kar se mu je zdelo pametnejše. Zopet se je po čumnati razlila tišina, v njej je neutrudno tiktakala ura. V oknih se je začela kazati mlečna svetloba prve zore nedeljskega jutra.

Medtem ko je žena zažibal miren, globok spanec, je v Toncu vrtal nemir kot neugonobljiv črv. Ta črv je bil drugačen od vsega svobodnega mrgolenja, ki ga je povzročil zlom italijanske vojske, in tudi drugačen od srhljivosti, ki je preplavila deželo zaradi novega, nemškega sovražnika. In ko je z nedeljo nastopila tiha prazničnost, v kateri ni bilo kaj početi, se je še izraziteje oblikovala groza kljukastega križa.

»Kar bo, pa bo,« je sklenil Tonc v nedeljo popoldne, ko je ostal sam z ženo in so se vse njegove misli vrtele okoli dragocenosti pod posteljo. S police je vzel staro, zaprašeno knjigo in bral:

»Na Turjaku so se rodili slavni junaki, zakaj hrabri levi ne rodijo pohlevnih in slabotnih ovac, visoko leteči orli ne nebogljenih piščancev... Ni ga kraja v vsej naši

domovini, ki bi bil tako značilno in naravno kazal veliko razliko med preprostim ljudstvom in grajsko gospodo... Na vzpetini silna moč in oblast mrkega zidovja, v podnožje gradu pa prislonjena skromna vasica — domačije nekdanjih grajskih podložnikov... Zidovje gradu je nenavadne debeline in neznanke moči... s tremi okroglimi stolpi vred je ves zidan iz rezanega kamna... tako da lahko vzdrži sleherni sovražnikov napad in se smeje sovražnikovim naklepom...«

Tonc je bil tako zatopljen v branje, da je komaj opazil sonce, ki je skozi majhno okno kukalo v čumnato. Izenada je ugotovil, da to zadnje, kar je bral, ne drži več... Z zadovoljstvom se je domislil, da je s tem uničena tudi stoletna trdnjava starih fevdalnih gospodov, ki so živeli od kmečkih žuljev.

Stara knjiga je Tonca čedalje bolj privlačevala, v njej je bilo toliko zanimivega o turjaških gospodih, najbolj pa ga je osvajala želja, da bi v njej našel kaj otopljivega o dragocenosti, o Hasanovem plašču, ki je zdaj njegov, skrit pod posteljo.

»Tistih dob so bili Turki za deželo največja nesreča, proti kateri so se Turjaški srdito borili. Deveti dan decembra 1575 so Turki slovesno nosili po ulicah Carigrada na dolgih drogovich glavi Herberta Turjaškega in Friderika Višnjegorskega, ki sta ju bila izgubila v boju s Turki pri Budački.

Ta poraz pa je ob prvi priložnosti sklenil obračunati s Turki Andrej Turjaški. Priložnost se mu je ponudila osemnajst let pozneje pri Sisku, ko je bosenski beglerbeg Hasan paša hotel zavzeti ta branik, poleg Karlovca edini ključ do hrvaških in slovenskih krajev... Ni še dobro skopnel sneg in zažvrgoleli škrijanci; že so začeli Turki napadati obmejne kraje. Toda odločilni boj se je začel dvaindvajsetega junija 1593, ko je sonce plavalo čez zenit. Pred 40.000 Turki je stalo osem tisoč slovenskih in hrvaških brambovcv. Boj, ki ni trajal niti dobro uro, je bil tako krvav in silovit, da je prinesel Turkom nepozabljiv poraz. Kar Turkov niso posekali meči brambovske vojske, so jih pogoltnili krvavi valovi Kolpe... Kolpa je pogoltnila tudi Hasan pašo in devet njegovih begov... Zmagovalci pa so zasegli velikanski plen živeža, orožja, streliva in naropanih dragocenosti, med katerimi je bil tudi Hasanov plašč, plašč iz zlate vezanine...«

»Hasanov plašč,« je dahnil Tonc, ki ga je bil zaplenil Andrej Turjaški in blagoslovil sam ljubljanski škof Hren, plašč, ki je zdaj moj... To je velika stvar, to je zaklad; Tonca, zdaj smo bogati!« se je z žarom v očeh ozrl po svoji ženi.

»Hasanov plašč,« je tiho rekla Tonca. »Tonc, da mi o vsem molčiš!« Oba sta bila vzhicena nad skrivnostjo, da skoraj nista prišla do besede.

Bilo je kmalu po osvoboditvi. Ljudje so kot mravlje in čebele obnavljali deželo in pospravljali bridke sledove vojne. Nova letina je rodila nov kruh, iz vinogradov so nosili polne brente sladkega grozdja. Po kleteh je vrelo novo vino.

V Tončevi zidanici se je zbrala pisana družčina. Tonc je namreč gostil z vinom svoje prijatelje, Tonca pa je nosila na mizo polne pladnje tečnega prigrizka. Nekdo je nategnil meh, iz polnih grl se je oglasila

krepka pesem. Ko se je noč nagibala že v jutro, se je Tonc, nekoliko zidane volje, bahavo pohvalil:

»Prijatelji, le pijte! Jaz sem bogat, naj-bogatejši... Le pijte! Hasanov plašč, ki ga imam, je vreden milijone... Le pijte, plašča ne bomo zapili.«

Prijatelji so debelo pogledali... »Hudiča, Hasanov plašč imaš, potem, Tonc, si zares bogat! Lahko bi ga prodal...« so ga nagovarjali in se muzali...

»Prodal že, prodal,« se je vmešala Tonca. »Če bi ne bil blagoslovljen... sam škof Hren ga je bil blagoslovil... smrten greh bi bil...«

»Kaj, smrtni greh... smrtnega greha ni več, blagoslova ni več!« je vzrotil Tonc in pobliskaval z očmi. »Tonca, ne tvezi neumnosti!«

Ko so se razhajali in vriskali med vinogradi, je na vzhodu že cvetela prva zora.

Novica o Hasanovem plašču je naslednjega dne šla po vasi od ust do ust. Tonc sam pa si je pulil lase in Tonca je pihala od jeze: »Prava šleva si! Ko se ga naležeš, ne veš, kaj ti leti iz ust, sicer tega o plašču ne bi izblebetal. Vedela sem, da bo iz tega sama nesreča.«

Ni sonce dvakrat obkrožilo mater zemljo, ko se je oglasil mož postave. Tonc je pred njim nekaj mencial, nato pa je hočeš-nočeš izpod postelje izvlekel lesketajočo se dragocenost, na kateri je gradil gradove v oblake vse od septembrskih dni leta 1943. Nekoliko ga je bilo sram, da so ga zalotili kot tatu, saj je bil vse življenje pošten kot zlata tehtnica. Še huje pa mu je bilo, da so se na mah zrušile vse lepe sanje o velikem bogastvu.

Poslej je dragoceni Hasanov plašč v kočevskem muzeju in nemo pripoveduje o svoji stari in slavni zgodovini, vmes pa vpleta tudi pričujočo zgodbo...

Marjan Čufar

MRTVI CIKLUS ALI JESENSKA BALADA

(Dve pesmi)

1. Kolosej:

*V nevidnem desetletju neslišnih senc
se privabljena maska mesta
privaja na uhojeno strast
in lebdi na sinusoidi smrti
prav blizu notranjih razprostrtosti
ki so že prvo večnost vrgle v svet
nabrano iz drobcev pomnjenja
sttkano in topoumno zamegleno
v neutrudnem nočevanju teles*

*njihova razdana moč bo v skelečem
odmikanju divjaštva plavalala
v nemem sadežu zemlje
pred letnico ognja
in njegovimi udarci odpuščanja
v praprotnih elegijah*

*skozi križišče dihanja in v bregovih
odpoljubovanih pljuč bo perutnica
motne luči pognala studenec spon
v razmajane zaostanke na obali ničta
in pesem bo prišla v nasprotje
s svojim spominom skopanim v
melanholiji zastrti viharne porodnici
ki je vrh svojega mladiča vrgla
v gnezdo mesečine in tam poosebljala
jokajočo svetlobno pot v voščenih
figurah razdevičeno*

*in formacije žil se potapljaajo
v onostranski sluh tundre in morja
nikdar bolj cenene kot v teh
naključnih časovnih listih
ki jih veter razgretih sanj
gnete in pili dokler ne ugasnejo
morje pa tava v svojem lovu na
nebesne školjke in dokler ne utihne
resonanca slepila se
lomljiva vprašanja črk pretakajo
skozi peščeno uro v komaj izgovorljive
manevre glasov.*

2. Iskalci:

*Morsko dno smo našli v vesolju
ko je pozvanjalo po strehi strmin
in v noči deževnega poletja
je zvonik v trdnjavi zakopanega očesa
položil središčni glas
v plast vode in resnice obračalnice*

*omamljena srečanja z valovi prepadov
vračajo slehernje bogastvo
v tlečo tolažbo neskončnosti
in nenehen tok na zapuščeni poti
je razsvetljenje tistega kar poznamo*

*v znamenju tiste udeležbe v življenju
vsakogar ki je ostal v milosti razuma
ni moč najti oporoke na tleh obraza
ki se je pogodil z nogami da ostane
v mreži šelestenja skrit in pogosto
se pustiš strahovati od močnejših besed
ki so svojo čuječnost približale bolečini
na golem travniku obljubljeni in
tolikokrat doumljeni v še rani krvi neba*

*tako bom postal v danosti dneva žejen
in v obledelem morskem vesolju
bo pahljačast dih spomina otrpnil
na to stran vidnih neskončnosti
bom jemal vrtničasto mirovanje
in upal da nepremakljivost duha
le ni preostra in obenem nedolžna.*

Marija Mencinger

Med golim vejevjem

*Na belem listu ni bilo
ne črk, ne besed; le skozi
vilasto vejevje so se od
tebe k meni vile nevidne
drobne misli — in že je
veter s seboj odnesel
drobni, neobgljeni črki
j in a, ki sta se tam, med
golim vejevjem zlili v besedo,
a ura v cerkenem zvoniku je
bila pet in ni bilo časa, da
bi dokončala misel. Ostala je
sama, neobgljena med golim
vejevjem in tam bo počakala,
da skopni sneg prve, druge,
tretje, in morda četrte zime.*

Vem, da si to ti

*Iz šopka pisanih vrtnic
ti bom izbrala najlepšo
v kalu razcveta, ker vem,
da jo boš znal shraniti in
v tvoji duši ne bo kot
beraška palica — vsa radosti
prepolna, kadar s kruhom in
zakrpano malho po svetu
mašira, in v tvoji duši
ne bo kot zadnja zakrpana
žaplata, vem, pisano vrtnico
v kalu razcveta boš znal
shraniti za dni, ko ji bova
lahko oba razprla liste in
počakala, da se razprejo in
vsujejo drug za drugim.
Tih in ne mo.*

Velik mož

*Skozi hladne gmote se
premika beseda za besedo,
stopica kot mali možič
na ledeni ploskvi, ki se
boji, da bo zdaj, zdaj
naletel na tujnovo past
in se ujel na plankton,
sicer užitno hrano kogar
za koga, a mali možič je
človek brez škrč, človek
kot drugi in ni le ljubljeno,
brezvidno bitje, je pravi
človek, ne možič —*

JE VELIK MOŽ.

Miro Ažman

Vem

*Vem, da je zemlja okrogla
in sredi bog z besnimi očmi
vem, da si otrok predstavlja drugačen svet
— potok za reko, solzo za smrt.*

*V očeh imam: Stran od otroštva,
porušeni stolpov prihodnosti!
Ko se ribnik osuši, je vsega konec.*

Nika Hafner: Otrok

NIKA HAFNERJEVA VSESTRANSKA LIKOVNICA

Sestnajstega februarja 1946 na ustanovnem sestanku v Delavskem domu na Jesenicah, med ustanovitelji likovne sekcije DOLIK (domači likovniki), srečamo med drugimi tudi NIKO HAFNERJEVO, ki se je v teh letih izoblikovala v vsestransko likovnico.

Že v otroštvu, ki ga je preživljala v Velikih Laščah, ji je pomenilo najlepše darilo svinčnik ali barvica. Prvi njeni portreti pa so nastajali že v nižji gimnaziji, ko je ob vsaki priliki beležila na papir obraze iz svojega okolja. Sproščati je začela svoja notranja latentna nagnjenja do iskanja človekovega izraza, kajti drugače si skoraj ne moremo zamisljati njenega neprestanega študija in poglobljanja portretiranja, vse do danes. Toda v teh rosnih letih ni ostala samo pri portretu. Že v šesti gimnaziji je profesor risanja Podrekar poslal nekaj njenih akvarelov na razstavo v Prago, kjer je dobila svoje prvo priznanje.

Tako ni bil slučaj, da je bila leta 1946 med ustanovitelji DOLIKA na Jesenicah, kamor jo je pripeljala njena življenjska pot po osvoboditvi. Srečala se je s sebi podobnimi zavzeteži, slikarji amaterji, ki so bili prepričani, da bodo organizirani lažje utirali pot v likovni svet, se izpopolnjevali, drug drugega dopolnjevali in razvijali svoj talent. Samo resnični talenti in likovni zavzeteži so sposobni prehoditi pot, kakršno so jeseniški Dolikovci in med njimi Nika Hafnerjeva.

Najbolj prepričljivo ta jeseniški likovni pojav ilustrirajo besede akademskega slikarja Doreta Klemenčiča, ki jih je zapisal komaj leto dni po ustanovitvi DOLIKA: »Ljudski likovni talenti, ki so se morda v vsej Jugoslaviji prvi organizirali v društvo DOLIK in ki poleg svojega težkega fizičnega in drugega dela s toliko dobre volje razvijajo likovno umetnost, zaslužijo vso pozornost našega kulturnega sveta in vso ljubezen delovnega ljudstva. ... Ti ljudski talenti se ne bodo posvetili umetnosti kot profesionalci, toda kot posredniki med ljudskimi množicami in profesionalnimi umetniki, bodo igrali posebno danes zelo važno vlogo.« To poslanico velikega umetnika so jeseniški Dolikovci uresničili in jo uresničujejo še danes.

Tako kot DOLIK, tako so tudi skoraj v večini vsi člani, še posebno pa ustanovitelji, ostali zvesti tej poslanici. Nika Hafnerjeva se je sicer leta 1952 preselila v

Ljubljano, vendar je takoj našla pot v Robovo šolo, kjer se je nadalje izpopolnjevala. Na njeno pobudo so ustanovili še kiparski krožek, ki ga je tudi vodila. V tem času je dvakrat razstavljala v Ljubljani, skupaj z ostalimi člani šole. Njena likovna nepotešenost jo je pripeljala v delavnico akademskega kiparja, prof. Kolenca, kjer je delala skoraj osem let, se izpopolnjevala in črpala znanje, ki ga je vložila v nekaj zelo uspešnih plastik. Med njimi moramo omeniti doprski kip Toneta Čufarja in Prežihovega Voranca, ki sta nameščena v avli osnovne šole na Jesenicah. Poleg tega je v tem času izoblikovala vrsto manjših plastik, ni pa zanemarila tudi ostalih likovnih tehnik. Njena dela so danes raztresena daleč po svetu in kot resnični ljudski talent se je razvila v umetnico, ki ji je najlepše plačilo za njeno delo — notranje zadovoljstvo. Tako kot pri vseh likovnih amaterjih, je bil tudi pri njej večni problem delovni prostor, ki je bil največkrat njena kuhinja. Tako se je morala spet preorientirati na slikarstvo.

Na povabilo akademskega slikarja Franca Godca je skupaj z njim leta 1964 razstavljala svoje kipe in male plastike v Festivalni dvorani na Bledu. Kljub temu, da je živela v Ljubljani, pa je bila vseskozi povezana s svojim DOLIKOM, s katerim je kolektivno nešteto krat razstavljala na Jesenicah, v Sloveniji, pa tudi v zamejstvu. Z DOLIKOM skupaj bo čez leto dni praznovala trideset let DOLIKA in svojega uspešnega likovnega ustvarjanja.

AKADEMSKI SLIKAR FRANC GODDEC JE TAKOLE ORISAL IN OCENIL LIKOVNO POT NIKE HAFNERJEVE:

»Tovarišico Niko sem spoznal v kavarni Union v Ljubljani, ko je prišla v lokal, obkrožena od kakega pol ducata članov večerne likovne šole Ivana Roba. V spremstvu profesorja Slapernika, Karla Jakoba, so mladi in ambiciozni ljudje posedli okrog mize in beseda je stekla o likovnosti. S seboj so pripeljali tudi svoje modele, po katerih so risali ali slikali. To je bila zares pisana družba demokratičnih ljudi, kajti pri umetnikih ne obstajajo bariere družbenih razlikovanj.

Nika Hafnerjeva je zelo živahna in razgledana žena, brez kakršnih koli predsodkov. V pogovoru z njo sem opazil, da ima veliko nagnjenje do kiparstva. Svetoval

sem ji, naj začne z resnim delom in učenjem modeliranja v glini. Kmalu nato se je šola Ivana Roba povečala za še en oddelek — kiparski. Oddelek in pouk iz kiparstva je na moje prigovarjanje in priporočilo prevzel akademski kipar, profesor Stanko Kolenc. Rezultati Kolenčevega vodstva in vpliva so se kaj kmalu pokazali. Ko sem po daljšem presledku obiskal atelje in videl modelirane figurice, glave in akte, sem bil presenečen nad naglim napredovanjem Nike Hafnerjeve. Vsak nadaljnji obisk mi je prinesel nova presenečenja, prvič popsje koroškega pisatelja Prežihovega Voranca, kasneje bisto delavskega pisatelja in revolucionarja Toneta Čufarja pa portret njene hčerke in še in še.

Nerazumljiva naglica v tehničnem napredku Nike Hafnerjeve me je znova in znova presenečala. Spoznal sem, da se v njej skriva pravi talent in da v njej živo tli iskra umetnosti in čaka, da se razplamti v plamen. Svetoval sem ji, naj veliko dela in naj ne odstopa od začetega razvoja. Vsak njen kip ali manjša plastika je imela v sebi neki čar življenja. Občutil sem, da je treba ta dragoceni talent negovati, ga spodbujati in mu dati možnost razvoja. Iz tega razloga sem jo tudi povabil, da svojo plastiko skupaj z mojimi slikami razstavi na Bledu. Moram reči, da je požela lepši uspeh kakor jaz.

Moja srečanja z Niko Hafnerjevo so bila bolj občasna in ko sem po daljšem presledku znova pozvonil na njenem domu v Ljubljani, mi je na moje razočaranje povedala, da ne more več modelirati, ker nima ustreznega prostora in da se je znova posvetila risanju in slikanju. Prelital sem kopico njenih risb s tušem, akvarelov, risb, portretov in oljnih slik ter začuden opazoval njena dela, ki jih preveva neka neposnemljiva nežnost in prefinjenost, ki govori o sigurnosti in znanju, predvsem pa o pravem umetniškem instinktu, ki ga človeku ne more dati nobena šola. Priporočil sem ji, naj se vendar že popolnoma posveti umetnosti, kjer jo čakajo še zavidljivi uspehi, če bo vztrajna in delovna. Priznati moram, da sem se v prenekatero njeno sliko resnično zagledal in da ji vroče želim, da bi ustvarjala še in še.

Nika Hafnerjeva se je kot članica DOLIKA udeležila mnogih kolektivnih razstav in slikarskih kolonij. Ob sklepu mojega mnenja o umetnici Niki Hafnerjevi le še to, da je pred leti v New Yorku na festivalu novoletnih jelk dobila najvišjo pohvalo za aranžirano slovensko jelko. Tudi to priča o njenem talentu, njeni nagli odločnosti in sigurnosti imaginacije. »

Čez dobro leto, 16. februarja 1976, bo likovna sekcija DOLIK pri DPD Svoboda Tone Čufar slavila tridesetletnico svojega uspešnega in kontinuiranega delovanja. V naslednjih številkah LISTOV bomo predstavili vse ustanovitelje DOLIKA in ostale aktivne člane, zapise pa ob 30-letnici sklenili s celovitim prikazom delovanja DOLIKA.

Črtomir Šinkovec

KADAR ZAPLEŠEJO PRVE SNEŽINKE

Z decembrom se dan skrajša v pravega pritlikavca, noč pa se razpotegne v gospodujočo mrzlo gospo, ki se prav do svetega Tomaža bojuje slednjo minuto za nadvlado. Sveti Tomaž pa se pri vsem svojem cincanju naposled odloči in noči pokaže hrbet, medtem ko odkrito stopi na stran skrajšanege in zatrtrega dne, ki se veselo prevesi in vztrajno raste in širi. Noč se mu pokorno odmika in se polagoma spreminja v slabotno in krotko senco svoje prejšnje moči.

V teh dneh zaplešejo prve snežinke v podivjani burji, ki piska v oknih in dverih, tuli v ostrejšjo in drevju, vrtoglavi po dvorišču kot splašeni konj. Če le more pograbi klobuk na glavi komurkoli, ga vrtinči po zraku in ga naposled odloži v jarku, v odročni kotanji ali vrtači kot bi hotela reči: »No, zdaj pa imaš.«

Burja je nasploh velika nagajivka.

Otroci, željni smučanja in sankanja, pritisnejo nosove na šipe in pravijo:

»Glejte, glejte snežinke! Sneg!«

Tedaj pa, kot da se je prestrašil burje in snežink, priskaklja po trati k zeljniku, kjer iz zemlje štrlijo zeljnati štori, čisto navaden zajec.

»Lačen je,« menijo otroci. »Štorov naj se nahrusta, da ne bo lačen!«

Zdaj se iz zamišljenosti predrami tudi ded, ki je sedel ob peči, iz katere se čuje žuborenje ognja.

»Zuborenje v peči je lepa pesem,« pravi. »Kadar burja praska po šipah in plešejo snežinke in je večer, je čas za pravljice. Le radio mora molčati, pa televizija.«

Ded se je bil vrnil s polja še preden so bile začele naletavati snežinke. Rad ima take sprehode, kjer podoživlja svoje življenje. Od spomladi do jeseni se ravna po letnih časih. Živi z njivami, poljem in gozdom, s petjem ptic, z delavnostjo mravelj in čebel. Še posebej pri srcu mu je dozoreva-joča jesen, ko drevje odnese svoje sadove, ko pod nogami zašumi listje in dobijo smreke božajočo barvo za oči, ko macesni zardijo kakor ognjeni zublji. Rad ima jesenska dremava jutra, ko se pred rahlo zaspanim soncem umikajo in plahnijo megle, žarki pa pobožajo v bregu njivice radovedno mežikajoče ozimine.

Da, ozimina, neumnica, bi kar rasla, čeprav je na pragu zima.

Jesen je sploh nekaj posebnega. Iz vrtov diši po krizantemah, po jasah se ponujajo gobe, studenci narastejo v klokotajoče se potoke. In preden zaplešejo prve snežinke, se hramom približajo vrabci in sinice. Veverice si iščejo na vrtu orehov, kot da so pobrale že vse lešnike in žir. In zrnje v hramih, namenjeno setvi, se že prebujajo globoko v sebi in ugotavljajo:

»Treba je pripraviti kali, da spomladi ne bomo v sramoto zemlji in soncu, da ne bomo v žalost sejalcu.«

Ko polagoma noč, ki še ni prispela do svetega Tomaža, zavesi okna s temnim pregrinjalom. Le skozi špranjo pri pečnih vratih prihaja pramen svetlobe; ogenj je močnejši od noči in veje po sobi kot pravljina tkanina.

Otroci se zdaj zgrnejo, obkrožijo deda in prosijo:

»Dedek, povej nam pravljico!«

»Pravljico si želite,« se na videz začudi ded. »O Rdeči kapici?«

»Ne, to smo že slišali.«

»O Špehovi Neži, ki je bila popila sama šmenta.«

»Ne o Neži! Potem nas je strah.«

»Pa vam povem zgodbo o mladi partizanski kurirki Marjanci.«

Otroci so utihnili, se posedli in zazrli v deda, ki je pripovedoval:

Bilo je v decembrskih dneh leta 1944. Sneg je pokrival zemljo in mraz je škripal pod koraki. Vasi ob Trnovskem gozdu je vznemirjalo lajanje sovražnikovih strojnic, ki je oznanjalo novo ofenzivo.

Belogardisti, ki so se bili prelevili v domobranci in so se v senci nemškega orožja čutili na varnem, so bili zadnje čase kot petelin na gnoju. Zrastel jim je bil greben. Iz postojanke v Podcolu so čedalje pogosteje vdirali na osvobojeno ozemlje in bili mojstri najbolj črnih zločinov. Iz Dolge vasi so že bili odpeljali učiteljico Ljubo, jo ob glavni cesti do golega slekli in do smrti mučili. Mrtvo so založili v grmado smrekovih vej pod cesto.

Tudi Marjanca je bila kurirka in obveščevalka. Čeprav je bila še mlada, je iz mesta, kjer je bila nemška postojanka, nosila obvestila o sovražnikovih naklepih, obveščevalcem na osvobojeno ozemlje. Nekega decembrskega jutra, ko je nesla na javko važno pismo, sta pred njo sredi gozdne steze kakor iz zemlje zrasla dva domobranci. K sreči je imela še toliko časa, da je pisanje vtaknila v usta in ga pojedla.

Ker sta bila domobranci z njo odurna in surova, je bilo očitno, da je izdana. Pomagal ji ni noben, še tako zvit izgovor. Zdelo se je, da sta našla pravi plen. Nesramno sta jo pretipala in preiskala, nato pa jo odgnala kot zločinko v podcolsko postojanko. Tu so jo vrgli v luknjo, brlogu podobno klet. Ko so za njo zapahnili vrata, jo je objela črna tema. Skrušena je sedla na gola tla k vlažni steni in ves neskončni dan premišljevala o svoji usodi, kaj se z njo utegne zgoditi.

Ko je spet zahreščal zapih in so se odprla vrata, se je zunaj že mračilo. Domobranec je vanjo zarenčal: »Ven, svinja partizanska!«

Zunaj so jo obkolili še trije oboroženi in očitno pijani beli pajdaši. Marjanca se je zdrznila, ko so ji v roke potisnili kramp in lopato. Nato je eden od treh siknil: »Marš!«

Ustavili so se na majhni jasi v gozdu za vasjo, kjer so Marjanci z naperjenim orožjem odkazali, kje naj koplje. Kje naj koplje sebi grob. Enega so določili za stražo, drugi trije so se nekoliko oddaljili, se pijano krohotali in kadili.

Marjanca se je nekako vdala v svojo usodo. Le čudež ji lahko prinese rešitev. Vendar je počasi odbrskala sneg in obotavljaje udarila s krampom v skorjo zmrzle zemlje. Ni se podvzela, ali jama je z vsakim udarcem postajala globlja, z vsako lopato odmetane zemlje je grozljivo postajala podobna pravemu grobu.

Čez pokrajino se je v večer razlil glas zvonov, na vzhodu se je dvigal na nebo žolti mesec. Pesem zvonov in mesečina, ki se je bila razlila v decembrski večer, je Marjanco prebudila iz brezcutne otopelosti. »Kako lepo je živeti,« je pomislila in kot blisk jo je prevzela misel na beg. Tvegati, saj ji ne preostane drugega kakor smrt. Nagonsko kakor žival je pretehtala možnost pobege. Do gozda je le nekaj korakov. Trije stražarji se vneta o nečem pogovarjajo, četrti, katerega oči niso bile več tako kačje zapičene vanjo, si prižiga cigareto. Nekje v bližini je odjeknil osamljen strel... Stražarji so se vrgli v sneg.

V tem hipu je Marjanca po bliskovo, kakor zver iz kletke, planila iz lastnega groba. Skok, dva, tri... Že je bila sredi zasneženega grmlja in drevja... Za njo se je vsul krik in drdranje brzostrelk... Marjanca pa je bežala, bežala, bežala od smrti v življenje. Kot srna je preskakovala skale in kotanje, spretno kakor veverica se je pretikala skozi goščavo... Globoko v gozdu je bolj padla kakor pa sedla v sneg... Prisluhnila je... Spet je odjeknil strel... Mimo se je pripodil srnjak... Znova se je z novimi močmi pognala v strmino, se oklepala vej in debel; z zadnjimi močmi je dosegla greben in se stisnila za previsno skalo, kjer je bilo kopno in zatišje. Ni bilo več korakov, ne strela, le veter je pošumeval v vrhovih smrek, ki jih je obžarjala mesečina. Na visokem temnem nebu so se prižigale zvezde...

Marjanca je navdala čudovito sladka zavest:

»Rešena!«

Ded je utihnil, otroci, ki so bili tihi, zatopljeni v pripovedovanje, so zaslišali materine besede:

»No, pridite, večerja je na mizi!«

Pravljica o dedku Mrazu

*V čarnem svetu Bogatina
in ob jezerih okrog,
od Bohinja do Kanina
domoval je Zlatorog.*

*Zlatorog in Bele žene
z rožo čudežno v lasih,
varovale nebogljen
so otroke v davnih dneh.*

*Dandanašnji v gorskem raju
Zlatoroga, žen več ni,
toda v koči tam Na kraju
skrivno dedek Mraz živi,*

*vendar ne z Zelenim lovcem,
tam ne pase belih koz —
kaj bi ded z Zelenim lovcem,
treba ni mu belih koz!*

*Dedek Mraz le za otroke
zdaj živi in se smehlja,
kadar s ptički, ki na roke
sedajo mu, pokramlja*

*o otrocih po deželi —
ta je priden, ta pa ni —
ki že dneve so prešteli,
kdaj pripelje se s sanmi.*

*Dedek Mraz si zapisuje,
kar mu ptički povedo,
dedek Mraz si zapisuje,
kaj otroci delajo.*

*»Tonček, ta je prava čenča,
Tinček, ta je potepin,
Nanča, neubogljiva menča,
pravi je studenec slin...«*

*Kdo je štor in rogovila,
kdo na ušesih rad sedi,
kdo je cmera, jera mila —
dedek Mraz zapiše si.*

*Kdo zamenja laž z resnico,
prste kdo ima dolge,
kdo ustrelil pevko ptico
z zračno puško je v srce.*

Črtomir Šinkovec Zimska pravljica

(Nadaljevanje s 15. str.)

K sreči takih razgrajčev
med otroki mnogo ni,
nekaj le je postopačev,
nekaj glavč brez soli.

V tistih dneh pa sporočilo
nese ptička v Dečjo vas:
»Je darov za vas obilo,
tudi k vam utrl bom gaz!

Le pripravljeni bodite,
ljubčki moji, na sprejem:
sto in što darov dobite,
da ste pridni, dobro vem.«

V Dečji vasi so prebrali
malčki dedkov telegram,
poskočili in dejali:
»Dedek Mraz prišel bo k nam!«

»Čas je, dedek,« de mu ptice,
brundar medved ga budi,
srne, zajčki, veverice
že pripravljajo sani.

Kdo naj čuda vsa prešteje,
naložene na saneh,
medved brunda, srna smeje
z zajčkom se tam pri ojev.

Ded pa škornje si obuje
in obleče si kožuh —
kdo brez kučme naj potuje,
kadar ples je belih muh!

Vpreže za sani medveda,
ga s kraguljčki okraši,
potlej pa nizdol, seveda,
same tečejo sani.

Kot srebro zvone kraguljčki,
kakor palčkov smeh done
in snežinke kot metuljčki
plavajo in se vrte.

V led uklenjen slap Savice
je kot stavec, ki molči,
jezero pa kot kresnice
v snežnih biserih blešči.

Z drevja, streh ledene sveče
dedku svetijo na pot,
ko z darovi morje sreče
pelje med otroški rod

v vse vasi, naselja, mesta
z Bogatina do morja,
koder pelje snežna cesta
do otroškega sveta.

Ej, hej, hej, tam v ozki gazi
zdaj kraguljčki zazvene,
polja zažare in lazi:
dedek Mraz med hiše gre

in med hišami se ustavi,
s častnim spremstvom postoji
in s presrečnimi otroki
se pozdravi kar s sani:

»Ljubčki moji, ti darovi
na saneh so vsi za vas,
naj veselje bo pod krovci
in vesel bom z vami jaz!«

V noč kraguljčki odzvenijo,
tonejo v šum vetrov,
malčki pa domov hitijo
obloženi od darov.

Ko bo novo leto v kraju,
spet prišel bo dedek Mraz,
spet pripeljal z Bogatina
na saneh bo v slednjo vas

goro samih medenjakov,
ki jim nikdar konca ni,
čudodelnih rož triglavskih —
kot v resnični pravljici.

Vdinjala se starica zima
kar čez noč je v Hudi laz,
s plaščem, kot nihče ga nima,
je oblekla gorsko vas.

In ko jutro v vaši sine,
okna polna so oči:
otročad požira sline,
kakor v čudež v sneg strmi.

Naglo so s podstrešja smučke,
tudi sanke so nared,
pa še nečke in še pručke
je pripravil malčkom ded.

Ali kdo naj v mraz in zimo
gre brez toplih rokavic,
kdo naj gre brez kučme v zimo,
brez volnenih nogavic?

Saj je z zimo divja burja
zavihrala krog voglov,
v dveri buta kot kostruni,
tuli kakor trop volkov.

Pa še mraz, ta zvesti sluga,
hodi z zimo kot žandar,
toda sonce nizko z juga
kaže le ugasli žar.

Sliši tarnanje na vejo
ptič, usmiljen do otrok:
»Ljubčki moji, vem za prejo,
pa čeprav sem sam ubog,

zdaj, ko mraz zapreda šipe,
rože iz ledu cveto;
a ko so cvetele lipe,
ječmen bral sem za goro,

onkraj te globoke grape,
onkraj skalnate gore:
tam pihljajo južne sape,
volna je in so ovce ...

Goro volne so predice
spredle za te zimske dni,
spletle rokavic ženice,
nogavic za tri vasi ...

V pismu jim kar sporočite,
da ne morete na sneg
in naslov še napišite,
pa bo kmalu kraj zadreg.«

Naglo pismo so spisali,
nanj pritisnili pečat,
ptičku so ga v kljunček dali —
z njim vzletel, vesel kot svat,

je nad polja zasnežena
v Ovčjo vas tja čez gore,
kjer brnijo le vretena
in domujejo ovce ...

Pismo prelje so sprejele,
ga prebirale skrbno,
same sebi si velele:
»Naj pomoremo? Kako?«

Od kolovratov stopile,
se zavile v topel plet,
z doma so se napatile
na obisk do ovčjih čred.

Tri so dni tako hodile
in prosile, a zaman,
trudne se domov vrnile
na večer četrty dan.

Zdaj predice napisale
pismo so za Hudi laz,
prav natanko opisale
ovce so — te mojstre skaz:

»Ljubčki, v daljnem Hudem laz,
žalostna je ta povest:
ne otaja se v tem mrazu,
ne zbudi se ovcam vest!

Na vsem svetu ni skopuhov
kot so ovce zimske dni,
dati nočejo kožuho
za tri mernike soli.

Gluha zdaj je vsaka ovca,
skoporita do ušes
od Lепенje tja do Bovca,
pa še v kakšni staji umes,

ovce vse in janjčki beli.
Le zakaj, smo povprašale.
Janjčki predse so steli,
ovce so zabeketale:

— Rade vam bi dale volno
za ozebli Hudi laz,
a zaprek je res prepolno,
zraven pa še led in mraz ...

Škarij ni nam moč dobiti —
raki imajo jih s seboj,
hi pod ledom v strugi skriti
spijo zimski svoj pokoj.

Mraz, vemó, ne prizanaša,
ni usmiljen do otrok;
res je to nerodna kaša,
da nam skoraj gre na jok ...

Pajki preje naj natkejo,
spredejo naj muce vam,
če pa prošnji se uprejo,
pojte gret se v polžev hram ... —

To so ovce zbetetale,
me pisale — pa klicaj —
pismo v kljunček ptičku dale,
da ponese ga nazaj,

dá, nazaj, in v Hudem laz
ptič otrokom pismo da —
so čakali ga na mrazu
sredi burje in snega.

»Hvala, ptič,« so se smehljali,
pisma vsi se vzradoste,
ko pa so vesti prebrali,
se oči jim orose:

— Pajki spijo, nič ne tkejo,
kaj bi z mrežo, če ni muh,
muce predejo, a prejo
rabijo za svoj kožuh ... —

In ozebli, poklapani
pohite domov na peč,
prej roba vsi neugnani,
mirni zdaj, kak čudna reč!

Tudi matere molčijo,
nagajivo, ker vedo,
kaj greni jim smučarjio,
pa je materam hudo.

In vretena zabrnijo
dneve tri in tri noči
in pletilke zazvenijo
dneve tri in tri noči.

Tretji dan za celo goro
je volnenih pletenin,
tretji dan že smuča noro
se mladina prek strmin.

Mraz naj bo, še taka zima,
svoj naj burja ples ima:
v živo radost iznad Krima
se še sonce prismejlja ...